

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Siun
SOTE

Ilo asua - ikääntyvien kotona asumisen kehittäminen

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
Hankeraportti

Toukokuu 2023

”Kerrostalossa, vuokralla 2-3 h + keittiö, iso parveke, ja HISSI. Palvelut ja apu olisi lähellä ja sitä voisi pyytää lisää sitä mukaa, kun kunto heikkenee. Asunnossa kunnan esteetön pieni keittiö, jossa kaapit ja hyllyt olisivat max 2m korkeudella, ettei tarteis penkille kavuta. Keittiön hellat ja vempaimet sellaisia, että sähkö katkeaa itsestään tietyn ajan päästä, jos sattuu päälle jäämään. Kylpyhuone esteetön ja lattia liukumaton. Kunnan suihku ja penkki siinä vieressä. Pöntön vierellä kahva, että pääsee könyämään ylös. Pesukoneelle pitäisi olla tilaa. Huoneita niin, että lapset ja lapsenlapset mahtuisivat tulemaan yökylään. Parveke, johon mahtuisi istutuksia ja pikkuinen kiikku. Kunnan äänieritys, ettei höpinäni kuulu seinän taakse. Ilmastointi pitää olla kunnossa ja lämmitys sellaista luontoa säästävää mallia.” Ikääntyvä vastaaja

Sisällysluettelo

1 Hanketavoitteet.....	3
1.1 IKÄÄNTYVIEN ASUMINEN POHJOIS-KARJALAN HYVINVOINTIALUEELLA.....	6
1.2 IKÄÄNTYVIEN ASUMISEN TILANNE KUNNISSA.....	9
1.2.1 Keski-Karjala	10
1.2.2 Pielisen Karjala.....	12
1.2.3 Joensuun seutukunta	13
2 Tulokset	16
2.1 IKÄÄNTYVIEN ASUMISEN KEHITTÄMISEN YHTEISTYÖRYHMÄN PERUSTAMINEN	17
2.1.1 Ikäneuvolatoiminnan vahvistaminen.....	17
2.1.2 Kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen saatavuuden huomioiminen	21
2.1.3 Yhteistyön käynnistäminen ARAN kanssa	22
2.2 LYHYTAIKAISEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN SEKÄ VÄLI- JA MONIMUOTOISEN ASUMISEN LISÄÄMINEN	23
2.3 ASUMISEN ENNAKOINNIN TEEMAPÄIVIEN, TILAISUUKSIEN JA VALMENNUSKURSSIEN JÄRJESTÄMINEN	29
2.4 ASUMISEN ENNAKOINTI JA KOTONA ASUMISEN TUKEMINEN DIGITAALISISSA PALVELUISSA	30
3 Esiin nousseet haasteet	32
4 Tulosten hyödyntäminen ja vaikutukset (tarkemmin liitteissä)	34
5 Hankeosapuolten ja alihankkijoiden roolit hankkeessa	35
6 Toteutettu hankeviestintä	35
Lähteet	35
Liitteet	39

Tekijä Mari Mynttinen, 17.5.2023

Kuva 1 Siun sote strategia. <https://www.siunsote.fi/strategia>

1 Hanketavoitteet

Ilo asua -ikäntyvien kotona asumisen kehittämisen hankkeen tavoitteena on ollut laatia Pohjois-Karjalan hyvinvointialueelle sen strategisten arvojen mukainen (kuva 1), kuntien välillä yhteisesti hyväksytty *ikäntyvien asumisen kehittämisen toimenpidesuunnitelma*. Toimenpidesuunnitelman hyödyntämisen tavoitteena on (suluissa vastuutaho):

- 1) tukea ikääntyvien ikäystävällistä kotona asumista ja omaehtoista asumisen ennakointia suhteessa ikääntymisen tuomiin toimintakyvyn muutoksiin (kaikki = hva, sote henkilöstö, kunnat, järjestöt, ikääntyneet ja heidän läheisensä)
- 2) vahvistaa ikääntyvien tietoperustaa, valmiuksia ja osallisuutta asumisen kysymyksissä (kaikki)
- 3) vahvistaa ikääntyvien tarpeiden ja yhteisöllisyyden huomioimista asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä teknologian hyödyntämisessä (kaikki)
- 4) tukea esteettömien ja muunneltavien senioriasuntojen sekä väli- ja monimuotoisten asunusratkaisujen kehittämistä, korjaamista ja rakentamista (mm. asunto- ja tekninen toimi, yksityiset omistajat, kunnat). Asumisen ratkaisuisa korostuvat kodikkuus, toimivuus ja turvallisuus.

- 5) Entistä näkyvämpi keskustelu ja toiminnan jatkuminen aiheen äärellä (ikäntyvien kotona asumisen tukeminen ja asumisen ennakointi).

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueeseen kuuluu 13 kuntaa: Joensuu, Kitee, Lieksa, Nurmes, Outokumpu, Kontiolahti, Iloantasi, Juuka, Liperi, Polvijärvi, Rääkkylä, Tohmajärvi ja Heinävesi. Siun sote eli Pohjois-Karjalan hyvinvointialue huolehtii alueen julkisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Lisäksi sen vastuulla ovat ympäristöterveydenhuollon ja pelastustoimen palvelut. Pelastusviranomaisen valvonta keskittyy tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisyyn ja rakennuksen poistumisturvallisuuteen. Pelastuslaitos huolehtii myös siitä, että pelastustoiminnalla on parhaat mahdolliset edellytykset toimia onnettomuustilanteissa. Siun soten kehittämisyksikkö vastaa Siun soten strategisista hankkeista ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön koordinoinnista. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden hanke kohdistuu ikäihmisten mahdollisimman pitkän ja laadukkaan kotona asumisen palvelukokonaisuuteen. Ikäntyvien elinympäristöön kuuluu kuntien, hyvinvointialueen, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien palvelut.

Hyvinvointia edistävä ja tukeva asuminen on jokaisen oikeus. Ikäihminen on itse oman elämänsä asiantuntija, ja ikääntyminen pohjautuu voimavaroalähtöiseen ja aktiivista ikääntymistä huomioiviin lähtökohtiin. (Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022.) Ikääntyessä kodikkaan, toimivan, ja turvallisen asumisen merkitys korostuu. Ikääntymisen keskeiset erityistarpeet, kuten turvallisuus, itsensä toteuttaminen sekä itsemääräämisoikeus ovat ohjanneet tämän toimenpidesuunnitelman laatimista. Ikäntyvien asumisen kehittämisen hanke perustuu ympäristöministeriön ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaan, ja on osa Sosiaali- ja terveysministeriön kansallista ikäohjelmaa ikäkyvykkään Suomen saavuttamiseksi vuoteen 2030 (STM, 2020). THL:n selvityksen (2023a) mukaan hyvinvointialueiden on kiinnittävä huomiota ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja asumispalvelujen kehittämiseen yhteistyössä kuntien kanssa. Tämä hankkeessa tuotettu suunnitelma on hyödynnettävissä kunnissa ja hyvinvointialueella, kun ennakoitaan ikääntyneiden asumista koskevia tarpeita ja kehitetään tarpeisiin vastaavaa asumista.

Oman asumisen ennakointiin ja itsenäistä asumista tukevien ratkaisuiden toteuttamiseen tarvitaan usein ohjaamista ja rohkaisua. Omaehtoisessa asumisen ennakoinnissa on kyse asumisen toimivuuden arvioinnista tulevaisuuden suhteen, kun ikää tulee lisää. Kyse on yksilöllisestä muutosprosessista, joka alkaa tulevaisuuden tarpeiden tiedostamisesta asuin- ja elämäntilanteisiin ja kyvystä niiden toteuttamiseen. Asumisen on todettu askarruttavan ikääntyviä, sillä kokonaiskuva voi puuttua ja kynnys toimintaan olla korkea. Tiedottamista asumisen ennakoinnista tarvitaan. Tieto toimenpiteistä, joita ikääntynyt itse voi asunonsuhteen tehdä, on oltava saatavilla. Esimerkiksi Suomen Asumisen Apu ry (2023a) on laatinut ns. ”Asumisen pikatestin”, jossa ikääntynyt voi pohtia sitä, miten nykyinen asunto vastaa tulevia tarpeita.

Ikäystävällisyys. Tässä hankkeessa ikäihmisten hyvinvointia ja osallisuutta edistävinä ikäystävällisinä tekijöinä nähdään useita kokonaisuuksia: yhteisöllisyys, sosiaalinen osallisuus, sosiaali- ja terveydenhuolto, liikkuminen, asuminen, ulkoilutilat ja ulkoilumahdollisuudet, ikäystävälliset asenteet ja kunnioitus sekä vuorovaikutus ja tiedotus (WHO, 2022). Asumisessa ikäystävällisyys tarkoittaa arjen yhteistyötä mahdollistavia monisukupolvisia asumisratkaisuja sekä ikääntyneiden tarpeisiin kohdennettuja asumisyksiköjä

(Myller & Puustinen, 2022). Se on ikääntyvän väestön tarpeiden huomiointia kotona asumisen edistämiseksi. Rakennetun ympäristön tulee vastata iäkkäiden tarpeisiin, tukea itsenäistä kotona asumista ja mahdollistaa itsenäisen ja vapaa liikkuminen, asiointi ja yhteiseen toimintaan osallistuminen. Kävely, ulkoilu tai muu liikkuminen on nähty tärkeänä kunnan paranemiseksi tai sen ylläpitämiseksi. Ikääntyneet ovat nähneet tärkeänä arkiaskareiden sujumisen (Josefsson ym., 2021).

Ikäystävällisyys toteutuu esteettömyydellä; pinnoilla, väreillä, valaistuksella, puistonpenkkien mallin ja korkeuden keinoin sekä perinteikkäillä kasveilla tuoksuineen ja kukkineen. Selkeät opasteet auttavat löytämään ja paikantamaan "maastomerkit". Ikäystävällisyyden paikallisessa kehittämisessä tarvitaan etenkin kaupunki- sekä liikennesuunnittelun, kaavoituksen, kiinteistö- ja asuntotoimen, ikäihmisten palvelujen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä. Ikääntyvien parissa tehtävällä työllä sekä asumisen ja ympäristön suunnittelulla tulee olla toimivat yhteistyörakenteet. (Rajaniemi & Rappe, 2020.) Väestön ikääntyessä heidän palvelutarpeensa vastaamiseen tarvitaan yhä enemmän moniammatillista yhteistyötä (Siun sote, 2023a). Ikäystävällisyys on toteutuessaan hyvään suunnitteluun ja rakentamiseen kuuluvaa jatkuvaa toimintaa. Yhteistyön onnistuminen usean eri toimijan kesken edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta ja vahvaa poikkisektorista koordinoitua. (Rajaniemi & Rappe, 2020.) Huomionarvoista on, että Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella on huhtikuussa 2023 aloittanut toimintansa tilannekeskus. Sen toimintaan kuuluu esimerkiksi hätäkeskuksen välittämien kiireettömiä ensihoitotehtävien vastaanottaminen. Tilannekeskuksessa työskentelevä sairaanhoitaja soittaa asiakkaalle ja selvittää avuntarpeen. Hän järjestää asiakkaalle tarkoituksenmukaisen avun ja hoidon. Hyvinvointialueen tilannekeskus lisää eri toimialojen yhteistyötä erilaisten onnettomuuksien vähentämiseksi. (Siun sote, 2023b.)

Ikäystävällisyyden toteutuminen vaatii kokonaisvaltaisen ja pitkäjänteisen kehittämisprosessin, johon paikalliset toimijat ovat sitoutuneet. Sen edistymistä seurataan ja arvioidaan systemaattisesti. Kunnat ovat ratkaisevassa asemassa ikäystävällisiä asuinalueita kehitettäessä, kun ikääntyvän väestön monenlaiset asumisen tarpeet otetaan huomioon. (Oosi ym., 2019a; Rajaniemi & Rappe, 2020.)

Maaseudun ja kaupunkien ikäystävällisyytekijöiden kesken on havaittu eroja. Kaupunkien ikäystävällisyyttä ovat esimerkiksi digitaaliset ja teknologiset ratkaisut (Reuter ym., 2020), rakennettu ympäristö ja siihen liittyvät erilaiset asumisvaihtoehdot ja liikkumisen mahdollistaminen (van Hoof ym. 2021). Tässä hankkeessa erityisesti maaseudulla omakotitalossa asuvien ikäihmisten pääasiallinen toive on ollut voida asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Tämän toteutuminen tarkoittaa yhä enenevässä määrin palveluiden turvaamista. Ikäihmisten nostamat näkökulmat ovat aiemminkin kohdentuneet palvelukeskuksien säilyttämiseen syrjäseuduilla, toimintakykyä ylläpitäviin ratkaisuihin sekä etä- ja itsepalveluavun tarjoamiseen. Kun yli 1000 *kotihoidon* asiakkaalta yli 50 kunnasta on kysytty heidän asumisjärjestelyitään koskevista tavoitteista, on niihin sisältynyt selkeä toive asuinpaikan ennallaan säilymisestä joko mahdollisimman pitkään kotona tai nykyisessä yksikössä (Josefsson ym., 2021).

Palvelut. Väestön ikääntyminen tarkoittaa lisääntyviä asumisen ja palvelujen tarpeita, joihin ennakoiva reagointi on tarpeen. Ikäihmiset asuvat kotona yhä pidempään ilman palveluita, tai ovat kotihoidon- tai omaishoidon palveluiden piirissä. Asuinympäristön toimivuus, sijainti ja näköala, liikenneyhteydet, palvelujen saavutettavuus, sukulaisten ja ystävien läheisyys, harrastaminen, asuntoon liittyvät toiveet ja tarpeet, asunnon soveltavuus, yksilölliset tarpeet, mukautuminen elämäntilanteisiin, hoito ja huolto

sekä taloudelliset realiteetit liittyvät ikääntyvien asumisen ennakkointiin ja kotona asumisen tukemiseen. Kotona asumista tukevat palvelut kohdistuvat kotiympäristöön liittyviin palveluihin. Palveluita tarvitaan tilanteissa, joissa asiakkaan voimavarat liikkumiselle tai omatoimiselle sähköisten palvelujen käytölle ovat rajoittuneita tai puuttuvat. Usein tarvittavat palvelut ovat muita kuin terveydenhuollon palveluita. Esimerkiksi Joensuun kaupunki kehittää toimivaa joukkoliikennettä osana asumispolitiikkaa. Hyvät liikenneyhteydet voivat vaikuttaa uuden asuinpaikan valinnassa, parantaa ikäihmisten toimintakykyä ja mahdollistaa pidemmän kotona asumisen. (Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022). Toisinaan on syytä selvittää kotioloja ja kustannusvaikuttavinta viedä joitain palveluita kotiin (Siun sote, 2023a). Keskeisiä palveluita ovat kotihoito ja kotisairaanhoido.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen Siun soten palvelustrategian ja palveluverkkosuunnitelma hyväksyttiin kesäkuussa 2023. Osana strategiakokonaisuutta, palvelustrategiassa määritetään sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen tavoitteet ja reunaehdot 2030-luvulle. Siinä tarkennetaan, missä ja millä tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella. Tähän kokonaisuuteen kuuluu myös Pelastuslaitoksen palvelutasopäätös. Strategia sisältää kuvauksia sähköisistä etäpalveluista, liikkuvista palveluista, sekä kotiin annettavista palveluista. (Siun sote, 2023a.)

Pohjois-Karjalan väestörakenteen ja -kehityksen, koon ja maantieteelliset reunaehdot huomioiva toimenpidesuunnitelma on hyödynnettävissä hyvinvointialuetta koskevan päätöksenteon ja toiminnan tukena ikääntyvien asumisen kehittämisen kysymyksissä. Toimenpidesuunnitelma kirjataan toimialueen palvelusuunnitelmaan ja käsitellään tarvittavissa päätöksentekoinstansseissa. Suunnitelmassa hyödynnetään hanketyöryhmien, eli ohjaus- ja projektiryhmän, näkemyksiä suhteessa asukaskyselyn tuloksiin. Suunnitteluyhteistyötä on toteutettu hankeajankautana kuntien, järjestöjen ja ikäihmisten kesken. Siun soten ikäihmisten toiminta-alueella on lisäksi valmistumassa monimuotoisten asumispalveluiden toimintamalli, jossa saatavilla olevat asumispalvelut vastaavat tosiasiallista palvelutarvetta. Asumisen näkökulmasta huomioidaan palveluverkon ulkopuolelle jäävien rakennusten tulevaisuus.

1.1 IKÄÄNTYVIEN ASUMINEN Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella

Hanketavoitteiden ja toimenpide-ehdotusten perustelemiseksi tässä raportissa kuvataan ikääntyvien asumista Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella. Alueen päätehtävä on pitää asukkaistaan ja heidän hyvinvoinnistaan huolta. Strateginen tavoite on, että Pohjois-Karjalasta kehitetään ikäystävällisyyden mallimaakunta. Tunnusomaista alueelle ovat pitkät välimatkat kuntien välillä, harva asutus, ja väestörakenteen nopea ikääntyminen. Pohjois-Karjalan väestö on ollut keskimäärin iäkkäämpää verrattuna muuhun maahan, ja ikääntyminen jatkuu. Yli 75-vuotiaiden määrä vuoteen 2020 lisääntyy erityisesti Kiteen, Joensuun ja Lieksan kaupungeissa (Taulukko 1). Vuonna 2000, yli 65-vuotiaita on ollut 28 203, vuoden 2021 lopussa 42 763, joista yli puolet Joensuun ulkopuolella muissa kunnissa. Vuoden 2021 lopussa Pohjois-Karjalan asukkaista yli 26 % on ollut yli 65-vuotiaita. Ennusteiden mukaan 75–84-vuotiaiden määrä kasvaa Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella vuoteen 2037 mennessä 5427 henkilöllä. (Tilastokeskus, 2022.) Vuosittain yli 75-vuotiaiden määrän on arvioitu kasvavan noin 350 henkilöllä (Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma, Joensuu 2021–2023).

TAULUKKO 1

Yli 75-vuotiaiden määrä kunnittain ja alueittain v. 2022 ja 2030.

Alue	Kunta	yli 75-v. v. 2022	yli 75-v. v. 2030
Eteläinen	Ilomantsi	899	1048
Eteläinen	Kitee	1764	2220
Eteläinen	Rääkkylä	386	491
Eteläinen	Tohmajärvi	645	775
ETELÄINEN YHT.		3694	4534
Keskinen	Joensuu	8230	11 270
Keskinen	Eno	-	-
Keskinen	Kiihtelysvaara	-	-
Keskinen	Tuupovaara	-	-
Keskinen	Kontiolahti	1053	1628
KESKINEN YHT.		9283	12898
Läntinen	Liperi	1201	1594
Läntinen	Heinävesi	613	651
Läntinen	Polvijärvi	617	793
Läntinen	Outokumpu	966	1235
LÄNTINEN YHT.		3397	4273
Pohjoinen	Juuka	787	935
Pohjoinen	Lieksa	1888	2266
Pohjoinen	Nurmes	1588	1868
Pohjoinen	Valtimo	-	-
POHJOINEN YHT.		4263	5069
SIUN SOTE YHT.		20 637	26 774

Tavoitteena Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella on, että 75 vuotta täyttäneistä 91 % asuu omassa kodissaan. Siun sotessa on käynnissä kehittämistoimia ikääntyvien kotona asumisen tukemiseksi. Kotona asumisen tukimuotoja ovat *kotihoito, perhehoito, ryhmäasuminen, palveluasuminen sekä uudet yhteisölliset asumisratkaisut*. Myös Joensuun kaupungin hyvinvointipalveluissa tuetaan ikääntyvien ennaltaehkäisevää toimintaa mm. kulttuuri- ja liikuntapalvelujen sekä kokoontumismahdollisuuksien kautta. Kaupungin asuntopolitiikassa varaudutaan kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tuotantoon noin 5 %:lle 65-vuotta täyttäneistä. Kerrostaloihin edistetään hissien rakentamista ja asumisympäristön esteettömyyttä. (Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma, Joensuu 2021–2023.)

Tehostettu palveluasuminen. Siun sote järjestää tehostettua palveluasumista, jos henkilö ei selviydy keveämmässä asumismuodoissa ilman säännöllistä terveydenhuollon ammattihenkilön tukea. Jos tavoitteena on tarjota tehostettua palveluasumista 9 %:lle 75-vuotta täyttäneistä, tulisi tehostetun palveluasumispaikkojen määrä Joensuussa olla v. 2025 vähintään 805 paikkaa, v. 2030 vähintään 953 paikkaa ja v. 2035 vähintään 1069 paikkaa. (Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma, Joensuu 2021–2023.) Tehostetussa palveluasumisessa on v. 2022 asunut noin 10,6 % (752) joensuulaista ikäihmisistä, ja jonossa on ollut 330 asiakasta. Tähän lukuun ovat kuuluneet tehostettuun asumispalveluun ja

palveluasumiseen jonottajat, joita oli 162 joensuulaista. Muiden kuntien jonot Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella ovat olleet seuraavat: Kitee yhdeksän, Tohmajärvi neljä, Rääkkylä seitsemän, Iloanta 24, Outokumpu 11, Liperi 21, Polvijärvi kaksi, Heinävesi yksi, Juuka kuusi, Kontiolahti viisi, Lieksa 28, Nurmes 38 ja Valtimo yksi. Heinävedellä ei ole ollut jonottajia. Lisäksi kotikuntalainmukaisia hakemuksia on ollut Helsingistä kaksi, Lahdesta yksi, Haminasta yksi, Iisalimesta yksi ja Askolasta yksi. Vaihteluväli eri kuntien välillä on ollut suurta (Asumispalvelujen nykytilan kartoitus, Siun sote, 2022a).

Lakisääteinen henkilöstön mitoitusvaade vaikuttaa usein tuetun asumisen jonotusajan pitenemiseen, vaikka paikkoja olisikin. Huhtikuussa 2023 voimaan tulleiden määräysten mukaan yhtä asukasta kohti tulee olla 0,7 hoitajaa. Hoitajapulan ja hoitajamitoituksen takia ikäihmisten yhteisöllisen asumisen paikkoja on ollut Pohjois-Karjalassa tyhjänä noin 200 (Karjalainen 13.10.2022). Yksityisissä palveluissa on noin 150 paikkaa vapaana ja Siun sotella kuukausittain noin 40–60 paikkaa (tiedoksianto 01/2023, ikäihmisten palveluiden toimialuejohtaja Eija Rieppo). Osasyynä ikäihmisten palveluasumisen haasteelliseen tilanteeseen Joensuussa ja Kontiolahdella on se, ettei ikäihmisten yhteisölliseen asumiseen ole vuosikymmeniin rakennettu tiloja (palvelupäällikkö Sari Tarvainen, Siun sote, 2023c). Hoivakodeissa myös asutaan entistä pidempään.

Siun soten ja yksityisten toimijoiden palveluasuminen. Siun soten omissa yksiköissä asuu 286 asukasta, ja yksityisissä palvelukodeissa ostopalvelujen ja palvelusetelin turvin noin 466 asukasta. Joensuun tavoite on pitää kuntayhtymän oman tehostetun palveluasumisen ja ostopalvelun suhde tasolla 50 % / 50 %. Vuonna 2022 on Joensuuhun valmistunut kaksi uutta 60 asumispaikkaista asumisyksikköä, Nolja-koti ja Riihisärkkä, joissa on yhteensä 120 paikkaa. Niissä on huomioitu oleskelu- ja ruokailutilojen väljyys ja viihtyisyys, leveät käytävät ja väljät yhteiset tilat. Joensuun kotien rakennuttamassa Riihisärkässä on 60 paikkaa, joista puolet on suunnattu ympärivuorokautiselle palveluasumiselle ja puolet palveluasumisen asiakkaille. Yhden hengen asuntoja on 56, joissa on kylpyhuoneen ja yhden huoneen yhdistelmä. Palvelut tuottaa Siun sote. (Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma Joensuu 2021–2023.)

Pohjois-Karjalan alueella yhteisöllisen asumisessa ja ympärivuorokautisen palveluasumisessa on noin 2000 ikäihmistä. Asiakkaista 1100 asuu Siun soten omissa asumisen yksiköissä eri puolilla maakuntaa. Vuosittain uusia asumispaikkoja järjestellään noin 300 asiakkaalle. Terveyskeskussairaaloissa on noin 240 paikkaa, kotihoidossa yli 3700 asiakasta. Perhehoidossa on ollut vuoden 2022 lopussa noin 200 ikääntynyttä. Perhekoteja on 24. (Karjalainen, 28.1.2023.) Itsenäisen asumisen seniori vuokra-asuntoja tarjoaa Joensuun seutukunnan alueella neljä eri toimijaa: Joensuun kodit, Senioripihan Maija-talo, Suomen Seniorikodit Ry sekä Joensuun hoiva- ja palvelukotiyhdistys (Joen Koti). Suomen seniorikodit Ry:n asumisyksiköt ovat Nepekoti, Kalevakoti, Niinivaarakoti, Jalavakoti, Joen Helmi, Lehmuskoti, ja Malmikoti, Joensuussa ja Kiteellä. Seniorikoti edellyttää itsenäistä asumista ja omatoimisuutta, eli on erilainen kuin palvelukoti. Tätä asumisvaihtoehtoa on syytä tuoda ikäihmisten tietoisuuteen (tiedoksianto 01/2023, toiminnanjohtaja Susanna Leppänen). Joensuun Hoiva- ja Palveluyhdistys ry vuokraa asuntoja eri puolilla Joensuuta kerros- ja rivitaloissa. Asuntoihin ovat etusijalla joensuulaiset ikäihmiset. Asuntoja vuokrataan keskustassa Sepänkadulla, Rantakylässä, Nolja-kassa, Reijolassa ja Hammaslahdessa.

Erityisesti palveluasumisessa kyse on kiinteistöjen omistamisesta ja kiinteistöjen rakennuttamisesta omistukseen. Siun sote on käynnistämässä kilpailutuksen ikäihmisten yhteisöllisen asumisen ja ympärivuorokautisen palveluasumisen ostopalveluille, kun tarkemmat tiedot hyvinvointialueen tulevaisuuden rahoitukseen liittyvistä asioista, hoitajamitoituksesta ja yksityisen sektorin palkkatkaisuudesta ovat käytettävissä. Alustavan aikataulun mukaan tulos on käytettävissä tarjouskierroksen jälkeen marras-joulukuussa 2023. Kilpailutus koskee uusien asiakkaiden asumispalveluja 1.1.2024 alkaen ollen täten vaikuttamatta ikäihmisten nykyisiin asumispalveluihin.

Omaishoitajuus tukee ikääntyvän kotona asumista. Se on yhteiskunnalle varsin edullista ja myös inhimillisestä näkökulmasta arvokasta. Omaishoito synnyttää säästöjä, kun ikääntyneen ei tarvitse hakeutua tietyn hoivan ja ympärivuorokautisen asumisen piiriin. Siun sotessa on ollut vuonna 2021 reilut 1700 omaishoidon tuen saajaa. Tuki on tarkoitettu kaiken ikäisten asiakkaiden hoitoon ja myönnetään pääsääntöisesti toistaiseksi voimassa olevaksi. Siun sote tekee toimeksiantosopimuksen omaishoitajan kanssa. Omaishoitajille maksettavien palkkioiden määrästä ja alimmista hoitopalkkiosta säädetään omaishoidon tuesta annetun lain 5 §:ssä. Ennaltaehkäisevä tuki, jota v. 2021 on saanut vajaat 300 henkilöä, on Siun soten oma ikääntyneille kohdennettu tukiluokka. Sen tarkoituksena on siirtää säännöllisen kotihoidon palvelun aloittamista ja tukea iäkkään henkilön kotona asumista. Ennaltaehkäisevä tuki myönnetään aina määräaikaisena, ja sitä saavan kanssa tehdään toimeksiantosopimus. Siun sote on osallistunut Joensuun seudun omaishoitajien asiakasraateihin, sillä niistä saa tietoa kehitettävistä asioista ja tuen sekä palvelujen tarpeesta.

Ikääntyvien asumiseen liittyy myös heidän ohjaamisensa ja kannustamisensa tekemään valtakirja/edunvalvonta testamentti. Tällä voidaan välttää mahdolliset epäselvyydet vaikkapa vuokra-asumiseen liittyvässä vuokranmaksussa. Ellei ikääntynyt itse kykene enää hoitamaan asioitaan, ilman valtakirjaa omaisella ei ole oikeutta maksaa laskuja tai hakea asumistukea hänen puolestaan. Edunvalvojan saaminen voi kestää ajallisesti pitkään. Sen seurauksena eteen voi tulla tilanne, että asukas pitäisi häätää asunnostaan maksamattomien vuokrien vuoksi. Ne iäkkäät, jotka ovat mukana viikoittain erilaisissa ryhmissä, kuulevat valtakirja- ja edunvalvontatestamenttiasioita ja osaavat näihin halutessaan varautua. Pohjois-Karjalan reuna-alueilla on kuitenkin iäkkäitä, jotka eivät kyydin puuttuessa, terveydentilan estäessä tai muusta syystä näihin tapahtumiin pääse.

1.2 IKÄÄNTYVIEN ASUMISEN TILANNE KUNNISSA

Ikääntyvien asumisen tilanne kunnissa on koottu raporttiin tavoitteiden saavuttamisen ja toimenpideehtotusten laatimisen pohjaksi. Ikääntyvien asumisen kehittäminen nähdään osana kunnan asunto-ohjelman mukaista peruskehittämistyötä ja kuntalaisten hyvinvoinnista huolehtimista. Pohjois-Karjala on harvaan asuttu 13 kunnan hyvinvointialue, joka voidaan jakaa kolmeen alueeseen: Joensuun, Keski-Karjalan ja Pielisen Karjalan seutukuntiin (Taulukko 2). Ikärakenteen muutosta voidaan tarkastella myös seutukunnittain. Väestöennusteiden mukaan väkiluku pienenee alueella noin 5 % v. 2030 mennessä ja

noin 10 % vuoteen 2040 mennessä, koska syntyvyys pienenee. Kuitenkin Pohjois-Karjalan väestön arvioitu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarve vuodelle 2023 on arvioitu maan suurimmaksi, koska ikäihmisten määrä jatkaa kasvuaan. (THL 2022.)

TAULUKKO 2

Muutokset ikääntyvän väestön määrässä seutukunnittain (lähde: Tilastokeskus, väestöennuste/<https://pohjois-karjala.fi/2022/04/vaestoennuste/>).

SEUTUKUNTA	Muutos, kaikki ikäryh- mät	2022–2037		Perhehoidon tai ”välimuo- toisen” asumi- sen yksiköt	Yhteisöllisen palveluasumi- sen yksiköt Siun sote / yksityinen
		65–74 v.	75–84 v.		
Keski-Karjala	-3033	-1137	+456	7	8/8 (16)
Pielisen Kar- jala	-3807	-1659	+411	1	5/8 (13)
Joensuun seu- tukunta	-12 027	-6969	+4560	16	30/24 (54)
Yhteensä	-18 867	-9765	+5427	83	25

Hankeaikana on tehty kuntayhteistyötä ikääntyvien asumisen kehittämisen kysymyksissä puhelimitse, sähköpostitse ja kasvotusten. Yhteistyö on tarkoittanut keskusteluja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattoreiden, vanhusneuvostojen puheenjohtajien sekä sivistys-, hyvinvointi- ja/ tai kuntajoh-
tajien kanssa. Ohjaus- ja projektiryhmien jäsenistössä on ollut edustajia eri kunnista. Hanketta on esi-
teltty eri kuntien vanhus- ja vammaisneuvostoissa tai järjestöjen kokoontumisissa. Esimerkiksi hyvinvoin-
tialueen vanhusneuvoston kokouksessa 22.3.2023 olivat edustettuna Tohmajärvi, Rääkkylä, Nurmes,
Juuka, Outokumpu, Kontiolahti, Kitee, Liperi, Joensuu ja Heinävesi. Pohjois-Karjalan kaikki 13 kuntaa, eli
Heinävesi, Joensuu, Kontiolahti, Kitee, Rääkkylä, Tohmajärvi, Ilomantsi, Lieksa, Nurmes, Juuka, Polvijärvi,
Outokumpu ja Liperi, ovat sitoutuneet osallistumaan ikääntyvien asumisen kehittämisen toiminnan
suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Ikääntyviä osallistavia tapaamisia on toteutettu yhteistyössä
kolmannen sektorin eli järjestöjen, kuten Settlementin, kanssa. Hankeaikana on osallistuttu Siun soten
ideointityöpajoihin monimuotoisten asumispalveluiden toimintamallin kehittämiseksi mm. Kiteellä ja
Joensuussa.

1.2.1 Keski-Karjala

Keski-Karjalaan kuuluu Kitee (kaupunki), Rääkkylä (kunta) ja Tohmajärvi (kunta). Alueen asukasluvun
vuodesta 2022 vuoteen 2037 on arvioitu vähenevän 3033 henkilöllä. 65–74-vuotiaiden ryhmässä väestö
vähenee 1137 henkilöllä, kun puolestaan 75–84-vuotiaiden määrä lisääntyy 456 henkilöllä (Tilastokes-

kus, väestöennuste 2021). Perhehoitoyksiköitä Keski-Karjalan alueella on tällä hetkellä seitsemän, mukaan lukien yksityisen palveluntuottajan itsenäisen asumisen senioriasunnot. Asumispalveluyksiköitä alueella on 16 joko Siun soten tai yksityisen palveluntuottajan tarjoamana (Taulukko 3).

TAULUKKO 3

Keski-Karjalan kunnissa esiin nostettuja seikkoja.

	Kitee	Rääkkylä	Tohmajärvi
Asunnot	<ul style="list-style-type: none"> -esteettömyys rakentamisessa ja kulkuväylissä: vuokratatolot, hissit, kirjasto, terveyskeskus, kaupungintalo -senioriasuntoja itsenäisesti asuville, palveluasuntoja, myös ryhmäkoti ja yhteisöasuntoja -tunnistettu tarve 30-paikkaiselle yksikölle 2030-luvun alkupuolella, mahdollisesti Kiteen hoivakodin alueelle 	<ul style="list-style-type: none"> -Rääkkylän Kiinteistöpalvelu Oy:n isännöi vuokra-asuntoja > kunnalla kahdeksan osakehuoneistoa -perhehoidon yksikkö puuttuu 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnalla noin 20 vuokra-asuntoa, Kiinteistö Oy Tohmajärven Tikankontti hallinnoi noin 188 vuokra-asuntoa -palveluasumisen yksiköitä, perhehoidon yksikkö puuttuu
Palvelut	<ul style="list-style-type: none"> -liikuntapalveluja: uimahalli, kulttuuritapahtumia, kansalaisopisto, kulttuuritapahtumat -liikuesteet kuntien 75 v. ikäihmisille -asiointi- ja palveluliikennejärjestelmä 	<ul style="list-style-type: none"> -kansalaisneuvontaa -senioripysäkki kirkonkylällä 	<ul style="list-style-type: none"> -asiointi- ja palveluliikennejärjestelmä -kunnan strategiassa nostettu esiin hyvinvointia edistävät lähipalvelut
Digiasiat	<ul style="list-style-type: none"> -”sähköinen asiointi” -sivusto -asiointipiste kaupungintalolla, jossa mm. digineuvontaa ja nettipiste -Kesälahdella myös asiointipiste 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnan sivut ohjaavat verkkoasiointiin: lupapiste, miunpalvelut, suomi.fi 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnan sivut ohjaavat verkkoasiointiin: lupapiste, miunpalvelut, sähköinen ajanvaraus -”rakentaminen”: löytyy korjausneuvonta ja vanhustyön keskusliitto
Vahvuus	<ul style="list-style-type: none"> -yhdistysten toiminnan tukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> -toiminnan aktiivinen järjestäminen, kuten ”turvallinen kotona asuminen” -tilaisuus ja muistipiste -tapahtuma, eläkeläisten retkiä 	<ul style="list-style-type: none"> -toiminnan aktiivinen järjestäminen, kuten ”turvallinen kotona asuminen -tilaisuus -pyrkimys että asiakkaalla oma yhteyshenkilö -kansalaisopiston luentosarjoja ikääntyneille -ennaltaehkäisevä hyvinvointipanostus

Toiveet ja haasteet	-kustannusten jakaantumisen selkeyttäminen hva ja kuntien välillä -mitä erilaisen asumisen muotoja on kiinteistöjen omistajilla mahdollisuus tarjota tulevaisuudessa	-väestö vähenee voimakkaasti -pitkät välimatkat	-väestö vähenee voimakkaasti -julkiset kulkuyhteydet paikoin riittämättömät -mäkinen maasto, pitkät välimatkat -pääsy kuntakeskuksen palveluiden piiriin haasteellista -sote palvelut osin niukkoja ja puutteellisia
----------------------------	---	--	--

1.2.2 Pielisen Karjala

Pielisen Karjalaan kuuluu Lieksa (kaupunki) ja Nurmes (kaupunki). Ennusteiden mukaan alueen asukasluku pienenee 3807 henkilöllä vuoteen 2037 mennessä. 65–74-vuotiaiden määrä tulee vähenemään 1659 henkilöllä, kun taas 75–84-vuotiaiden määrä lisääntyy 411 henkilöllä. Siun soten neuvottelukunta on todennut erityisesti Pielisen Karjalan väestön nopean ikääntymisen: 65 v. täyttäneitä esimerkiksi Nurmeksessa on 39 % alueen väestöstä, kun vastaava luku koko Pohjois-Karjalassa on noin 25 %. Palveluasumisen yksiköitä on yhteensä 13: Siun soten toimesta viisi, yksityisiä hoivakoteja kahdeksan (Taulukko 4).

TAULUKKO 4

Pielisen-Karjalassa esiin nostettuja seikkoja.

	Lieksa	Nurmes
Asunnot	-hoivakoti Eerikki 08/2022	-Karhunpään sekä Valtimon seudun vanhustenkotiyhdistysten asuntoja -kaksi palveluasumisen yksikköä -perhehoito puuttuu
Palvelut	-asiointi- ja palveluliikennejärjestelmä -ostosten tilaus- ja kuljetuspalvelut -palvelutarvekartoituksen mukaisesti lisätään penkkejä riittävin etäisyyksin	-asiointi- ja palveluliikennejärjestelmä
Digiasiat	-”miun palvelut” -linkki -kunnan sivustolle tekeillä ”kuuntele” mahdollisuus	-asiakaspäätte ja digipalvelujen käytön ohjaus ajanvarauksella Nurmes-talossa
Vahvuus	-liikunta- ja senioripuisto, ”talotsemppareita”, tapahtumia, retkiä, järjestöiltoja, hyvinvointikoordinaattori ikäystävällisyyden vastuuhenkilönä -aktiivinen kyläyhdistys, luontoliikuntaa, -eläkeläisjärjestöt aktiivisia	-liikuntatarjontaa mm. kansalaisopistolta -kaupunkirakennepalvelujen kuntatekniikka huolehtii liikenneväylien, katuviheralueiden ja muiden yleisten alueiden sekä liikunta-alueiden kunnossapidosta -ennaltaehkäisyyn panostetaan

Toiveet ja haasteet	-naapuriavun aktivointi -ikäntyvien yksinäisyyteen reagointi -aurausten vastuutahon selkeyttäminen, erit. omakotitalojen kiertoliittymät (tienhoitokunnat, ELY?)	-julkiset liikennekulkuyhteydet paikoin riittämättömät -aurausten vastuutahon selkeyttäminen -nopea ikääntyminen -esteettömyyden turvaaminen erityisesti talviolosuhteissa
----------------------------	--	---

1.2.3 Joensuun seutukunta

Joensuun seutukuntaan kuuluu Polvijärvi (kunta), Outokumpu (kaupunki), Liperi (kunta), Kontiolahti (kunta), Joensuu (kaupunki), Juuka (kunta), Ilomantsi (kunta), ja Heinävesi (kunta). Ennusteiden mukaan alueen asukasluku pienenee vuodesta 2022 vuoteen 2037 12 027 hengellä. 65–74-vuotiaiden määrä vähenee 6969 henkilöllä, kun puolestaan 75–84-vuotiaiden määrä lisääntyy 4560 henkilöllä. Suurin suhteellinen sairastavuusindeksi on Heinävedellä, Polvijärvellä ja Ilomantsissa, pienin puolestaan Kontiolahdella. Juuassa kuollaan koko maassa suhteellisesti eniten. (THL, 2022.) Perhehoidon tai ”välimuotoisen” asumisen yksiköitä Joensuun seutukunnassa on tällä hetkellä 17, palveluasumisen yksiköitä Siun soten/yksityisen palveluntuottajan toimesta 30/24, yhteensä 54. Luvut löytyvät hankeraportin liitteenä olevista yhtenä hanketuotoksena olevista kartoista (Liite 8).

Joensuuhun tarvitaan lisää asumisyksiköitä ainakin vuosien 2025–2038 välille. Yksiköiden sijainniksi on suunniteltu kantakaupunkia, Reijolaa ja Kontiolahdella Lehmoa. Viiden 60 paikkaisen yksikön toteutuksessa on ajateltu sovellettavan palvelukortteleiden, yhteisöllisen asumisen ja yhteisökotien, esim. muis-tikylän elementtejä. Uusia hoivakoteja on valmistumassa lähivuosina Outokumpuun, Polvijärvelle ja Liperin Ylämyllylle, jolloin vanhoista hoivakodeista luovutaan. Näin varmistetaan asianmukaisiin ja nykyai-kaisiin tiloihin pääsy. Vuonna 2024, Outokummun yksikköön on tulossa 30 paikkaa, Polvijärven yksik-köön 60 paikkaa, mikä korvaa entistä täysin. Ylämyllyn yksikköön tarve on 60 paikalle. Oku-Li-Pol tarvit-see uuden 30 paikkaisen yksikön ja Ylämylly on arvioitu parhaaksi paikaksi.

Asuntoihin, palveluihin liittyvät asiat, digiasiat, kunnissa nähdyt vahvuudet sekä toiveet ja haasteet on koottu kunnittain taulukkoon 5. Nämä seikat ovat nousseet hankeaikana toteutetussa kuntayhteistyössä esille keskeisinä ikääntyvien asumisen kehittämiseen liittyvinä painopistealueina.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

TAULUKKO 5 Joensuun seutukunnan kunnissa esiin nostettuja seikkoja.

	Polvijärvi	Outokumpu	Liperi	Kontiolahti	Joensuu	Juuka	Ilomantsi	Heinävesi
Asunnot	<ul style="list-style-type: none"> -purettavia, ei remontoitavia -ahtaita suihkutiloja -menevät huonosti kaupan -uusi palveluasunto valmistunut -perhehoitoa on -uusi hoivayksikkö tulossa kirkonkylälle 	<ul style="list-style-type: none"> -rivi- ja pientaloissa asuvia paljon, vuokrasunnoissa asuvia vähän 	<ul style="list-style-type: none"> -Liperin vanhustentaloyhdistyksessä rivitaloasuntoja -uusi hoivakoti valmistumassa 	<ul style="list-style-type: none"> -11/22 avattu Kaarnakoti -Vuokrataloyhtiöt 	<ul style="list-style-type: none"> -asuntotoimisto vuokraa asuntoja ikäihmisille ja vammaisille -Setlementti-asunnot -Jns hoiva- ja palveluyhdistys ry -yhteisökortteli Senioripiha 	<ul style="list-style-type: none"> -Juuan Vanhustentaloyhdistyksen vuokra-asuntoja kirkonkylällä 	<ul style="list-style-type: none"> -monia asuntoja vaaramaisemakylällä, joissa aktiivista kylätoimintaa -vuokrauksessa toimii Ilomantsin Vanhustentuki ry 	<ul style="list-style-type: none"> -rantarakentamista ja rakennuspaikkojen rakennusoi-keutta päivitetään -Selvitetään mahdollisuutta lomarakennuspaikkojen muuttamiseen asuinrakennuspaikoiksi
Palvelut	<ul style="list-style-type: none"> -tilattavat kyytipalvelut 	<ul style="list-style-type: none"> -tilattavat kyytipalvelut -Arjen apuri tarjoaa apua askareisiin 2 t x viikko 	<ul style="list-style-type: none"> -vuoden 2023 ajan erillistä asumisneuvontaa kunnan kolmessa eri taajamassa "Asumisneuvontaa tutuksi"-kierroksilla 	<ul style="list-style-type: none"> -satunnaista koti- ja talkkariapua Lehmon omakotitaloyhdistyksen järjestämänä -naapuriapua ja kylätoimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> -tilattavat kyytipalvelut -ikäntyvät heterogeeninen ryhmä, erilaisia palvelutarpeita -kaupungissa ikäneuvolan toimipiste ja Senioripiha 	<ul style="list-style-type: none"> -tilattavat kyytipalvelut -kunnantalolla neuvonta, Kelan sekä digi- ja väestötietoviraston yhteispalvelupiste 	<ul style="list-style-type: none"> -kirkonkylällä jalankulkuväylällä penkkejä ja piirretty rollaattorireitti -palvelupiste virastotalolla -apuvälinepalvelu saatavilla 	<ul style="list-style-type: none"> -tilattavat kyytipalvelut -rakennusvalvonta ja lupapiste.fi:stä rakentamisneuvontaa -varoitustekstiviestit liukkaista jalkakäytävistä voi tilata omaan puhelimeen
Digiasiat	<ul style="list-style-type: none"> -mukana maakunnallisessa "Digiosallisuus Pohjois-Karjalassa"-hankkeessa 	<ul style="list-style-type: none"> -senioreilla omat nettisivut: jumppaa, elokuvia, musiikkia, "Arjen apuri" 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnassa toimii digineuvoja ja -ohjaaja sekä kaksi digipedagogia 	<ul style="list-style-type: none"> -nettisivuilla erillinen asunto-ohjelma, rakennusvalvonnasta, kaavoituksesta ja 	<ul style="list-style-type: none"> -digitukea monipuolisesti saatavilla esim. Joen Severi (vapaaehtois-toiminta) 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnantalon asiointipiste opastaa sähköisten asiointipalveluiden käyttöön 	<ul style="list-style-type: none"> -kansalaisneuvontaosio kunnan sivuilla -digitukea saatavilla 	<ul style="list-style-type: none"> -kunnan palveluopas olemassa

	-kunnan sivut ohjaavat digipalveluiden opastustolle			maankäytöstä, vuokra-asunnoista "Miun palvelut"				
Vahvuus	-3. sektori aktiivinen -harraste- ja toimintapiirejä	-yhteisvastuu ja keskinäinen huolenpito -hyvinvointiosuuskunta toiminut väli- muotoisen asumisen edistäjänä -hanke-terveyden edistäminen painottuu toiminnassa	-senioritanssikursseja -senioripuisto, kulttuuritapahtumia, lähiliikuntapaikkoja -liikkumisohjelma ja liikuntalolosuhteiden kehittämissuunnitelma	-esteettömyys huomioidaan jo tarjous- ja suunnitteluvaiheessa -kylien varautuminen ja yhteistyö kunnan kanssa toimii	-joukkoliikennettä kehitetään	-erilaisia tapahtumia, esim. "ikäihmisten iloinen iltapäivä" -kulttuuritoimi aktiivinen	-3. sektorin virkistystoimintaa -liikunta-, kerho-, ja järjestötoiminta aktiivinen, kansalaisopisto, kyläavustaja	-virikekerho -yhteisötila Satama kohtaamispaikka -kerhotalolla harrastustoimintaa, tanssia, maalaimista -koivupihan Tuuppari-toimintaa -kuntosali Kuntokammari
Toiveet ja haasteet	-kyläavustajia toivotaan -ilmastointiin huomio -aurauskustannuksiin selkeyttä -apua hakemusten tekoon -tiedottamiseen tukea	-yksityisteiden määrärahoista ja maisemahoidosta keskusteltu	-taloutta tasapainottavia toimenpiteitä tarvitaan	-tarve palveluneuvontaan -yksityisiin auras-kustannuksiin selkeyttä, kunta vastaa omista teistä -apua hakemusten tekoon -tiedottamiseen tukea	-maantieteellisesti laaja alue: tasavertainen palveluiden saavutettavuus haaste -taloudellinen eriarvoisuus vähenisi	-pitkät välimatkat -omaiset puuttuvat tai asuvat kaukana -suuri ikäihmisten osuus	-väestö vähenee voimakkaasti -vastuutahon selkeyttäminen asumisneuvonnan suhteen	-väestö vähenee voimakkaasti -aurauskustannuksiin selkeyttä

2 Tulokset

Hankkeen tuloksena on laadittu asumisen kehittämisen toimenpidesuunnitelma. Suunnitelma sisältää toimenpide-ehdotukset ikääntyvien asumisen ennakoinnin lisäämiseksi ja vahvistamiseksi sekä heidän kotona asumisensa tukemiseksi (Liite 1). Suunnitelman toteuttamisen lähtökohtana on yhteistyö kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueen kesken. Toimenpide-ehdotukset pohjautuvat Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen hyvinvointialuestrategian 2023–2026 arvoihin: asiakaslähtöisyys, inhimillisuus, arvostavuus ja osallistavuus. Lähtökohtana on asiakkaan parhaan tavoittelu. Paitsi ehdotusten suunnittelu-, myös toteutusvaiheessa huomioidaan vastuullisuus, vaikuttavuus, luotettavuus ja eettisyys. Avarakatseisuus tarkoittaa toimintakulttuurin avoimuutta, muutosvalmiutta ja ennakkoluulottomuutta. Mission ”hyvää elämää ja elämäniloa Pohjois-Karjalassa: tukea, turvaa ja hyvinvointia” mahdollistajana toimii visio ”yhdessä tehden vaikuttavimmat palvelut”. (Siun Sote, 2023a.) Toteutuessaan toimenpide-ehdotukset voivat lisätä ikääntyvien kotona asumisen mahdollisuuksia ja vahvistaa ikääntyvien omatoimista asumisen ennakointia. Parhaimmillaan voidaan vähentää raskasta ympärivuorokautista yhteisöllistä asumista, mikä puolestaan tuo säästöjä hyvinvointialueelle.

Hyvinvointialueen strategiset tavoitteet ovat ohjanneet toimenpide-ehdotusten suunnittelua yhdessä kunta-, järjestö- ja hyvinvointialueen hankeyhteistyön kanssa. Hankkeen projekti- ja ohjausryhmien keskustelut ovat olleet keskeisessä roolissa. Strategisten tavoitteiden mukaisesti väestön palvelutarpeisiin vastaamiseksi toimii monikanavainen palveluverkko, jolloin palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja oikea-aikaisuus paranevat. Johtamista ja palvelujen kehittämistä ohjaa henkilöstön osallistaminen toiminnan jatkuvan parantamiseen sekä toimintatapojen yhtenäistämiseen. Toiminta ja päätöksenteko on pitkäjänteistä ja tulevaisuusorientoitunutta. Toimenpide-ehdotukset tähtäävät hyvinvointialueen kriittisten menestystekijöiden vahvistamiseen eli perustason palvelujen turvaamiseen, integraatioon ja erityistason palvelujen tarpeen vähentämiseen, digitalisaation hyödyntämiseen sekä toiminnan sujuvuuden, laadun ja vaikuttavuuden parantamiseen. (Siun Sote, 2023a.)

Selkeitä tapoja ja toimintamalleja julkisen sektorin ja järjestöjen välisen yhteistyön vahvistamiseksi kaivataan. *Kuntien* rooli on usein rakentaa ja tarjota ikääntyvien palveluita, kuten kaupat, lähiliikuntapaikat ja kirjasto. Hyvinvointialueella on erilaisia ja erilaisessa lähtötilanteessa olevia kuntia. Kunnilla on usein vahva edunvalvontanäkökulma ja tahtotila siitä, että kuntalainen voi ikääntyä omassa kunnassa. Rakennustoimella ja teknisellä suunnittelulla on tärkeä rooli. Arkkitehdit, kaupunki- ja liikennesuunnittelija ovat keskeisessä asemassa asunto- ja yhdyskuntasuunnittelussa, kun ikääntyvien asumista kehitetään. Kunnat vastaavat maankäytöstä, kaavoituksesta ja rakentamisesta. Maankäytön suunnittelu ja kaavoitus luovat toiminnalle olosuhteita, kuten ikääntyvien asumisen suunnatun tonttitarjonnan sijoittumista, esimerkiksi palveluiden läheisyyteen. Tontinluovutusmenettelyllä voidaan rakentajia sitouttaa kunnan ikääntyneitä koskeviin strategisiin tavoitteisiin ja kehittämisohjelmiin. (Rajaniemi & Rappe, 2020.)

Järjestöneuvottelukuntien kaltaisten *järjestöjä* kokoavien yhteistyöelinten kautta hyvinvointialue voi asioida alueensa järjestöjen kanssa keskitetympin sen sijaan, että asioisi erikseen jokaisen järjestön kanssa. *Hyvinvointialueen* rooli korostuu sosiaali- ja terveystarpeiden, kuten kotihoidon, tarjoajana, sekä yhteisöllisen (ent. palveluasuminen) asumisen mahdollistajana. Hyvinvointialueen ja kuntien välisistä yhdyspinoista

sovitaan yhteissopimuksin. Asumiseen liittyvät asiat ovat turvallisuuden, työllisyyden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäksi keskeisiä yhteisvastuullisia asioita. Turvallisuus tarkoittaa ammattitaitoista, hyvinvoivaa ja sitoutunutta henkilökuntaa, sekä saavutettavia, laadukkaita ja luotettavia, tarpeenmukaisia palveluita. Palveluissa pyritään yhdenvertaisuuteen ja toiminnassa tasapuolisuuteen henkilöstön, asukkaiden, yritysten, ympäristön, yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien kanssa.

2.1 IKÄÄNTYVIEN ASUMISEN KEHITTÄMISEN YHTEISTYÖRYHMÄN PERUSTAMINEN

Ikääntyvien asumisen kehittämisen yhteistyöryhmän perustaminen on keskeinen edellytys ikääntyneiden asumisen ennakoinnille ja kotona asumisen tukemiselle. Parhaimmillaan yhteistyöryhmä on kehittämässä ja suunnittelemassa ikääntyville ystävällistä, kodikasta, viihtyisää, esteetöntä ja turvallista asuinympäristöä. Toimintaan sitoutunut yhteistyöryhmä tulisi toimimaan Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen elinvoiman ja ikääntyvien asumisen vahvistamiseksi sekä jatkamaan ja ylläpitämään hankkeessa alkanutta hyvää yhteistyötä. Yhteistyöryhmän kokoontumiset keväisin ja syksyisin mahdollistaisivat tilannekatsauksen ikääntyvien asumisen kehittämisen suunnitteluun, toteutumiseen ja arviointiin. Uusien asumisratkaisujen tuottaminen edellyttää kuntien eri toimialojen, kuten sote, asuntotoimi ja kaavoitus, tiivistä yhteistyötä sekä ikääntyvien osallistamista suunnitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa (Oosi ym., 2019a). Työryhmän työskentelyn yhtenä keskeisenä tavoitteena olisi selkeyttää ja täsmentää ikääntyvien kotona asumisen tukemisen ja asumisen ennakoinnin vastuita hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen sekä ikääntyneiden ja heidän läheistensä välillä. STM:n ja Kuntaliiton laatusuosituksessa painotetaan ikäystävällisyyttä asuinalueiden suunnittelussa ja jo olemassa olevien asuinympäristöjen kehittämisessä. Yhteistyöryhmälle on tämän hankkeen aikana havaittu tarvetta moneen eri tehtävään. Ikäneuvolatoiminnan vahvistaminen, kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen saatavuuden huomioiminen sekä yhteistyön käynnistäminen ARAN eli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen kanssa, nähdään realistisina myös taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna toteuttaa. Ne eivät vaadi merkittävää lisärahoitusta.

2.1.1 Ikäneuvolatoiminnan vahvistaminen

Kun ikääntyvän väestön määrä kasvaa, Siun soten ikäneuvolatoiminnan vahvistaminen on perusteltua. Tämä tarkoittaa muun muassa ikääntyneiden ja heidän läheistensä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden tiedottamista jo olemassa olevasta ikäneuvolatoiminnasta ja sen tarjoamista hyvinvointialueen joka kunnassa. Tulevaisuuden työryhmän yhtenä keskeisenä tehtävänä ikäneuvolatoiminnan vahvistamiselle ja resurssien turvaamiselle on perusteet, sillä palvelut on tarkoitettu koko Pohjois-Karjalan alueen ikääntyvän väestön käyttöön. Vaikkakin palvelut on suunnattu kaikkien 13 kunnan alueen ikäihmiselle, osalta ikääntyneistä tieto ikäneuvolan olemassaolosta puuttuu. Ikäneuvolan tarjoama ennaltaehkäisevä työ tiedetään merkitykselliseksi paitsi inhimillisestä myös taloudellisesta näkökulmasta. Ikäneuvolatoiminnan kokonaisvaltainen ikääntyneen terveyden ja toimintakyvyn arvioiminen ja sen edistämiseen tähtäävät toiminnot vahvistavat hyvinvointia. Koska ikäneuvola on ikääntyneille merkittävä tiedonlähde, on sillä koettu olevan sekä terveydenhoidollista että avun saamiseen liittyvää merkitystä. (Heikkinen ym., 2021.)

Siun soten ikäneuvolan toiminta on tarkoitettu yli 65-vuotiaille itsenäisesti kotona asuville ihmisille. Vanhuspalvelulain mukaisesti, toiminnan tavoitteena on hyvinvoinnin, terveyden ja terveellisten elintapojen

sekä toimintakyvyn edistämiseen tähtäävän ohjauksen toteuttaminen. Pyrkimyksenä on sairauksien ja tapaturmien ennaltaehkäiseminen, terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien tunnistaminen, sekä varhainen tuki. Toimintaan kuuluvat i) hyvinvointitarkastukset, ii) vastaanotto toiminta ajanvarauksella, iii) intoa elämään -hyvinvointikurssit, iv) omais- ja perhehoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastukset, v) terveyttä edistävät yleisötilaisuudet, vi) yhteiset tapahtumat eläkeläisjärjestöjen ja -yhdistyksien kanssa, sekä vii) senioriverkostoyhteistyö. (Siun sote, ikäneuvola, 2023d.) Intoa elämään -hyvinvointikurssilla on aiemmin yhtenä aihealueena käsitelty ikääntyneiden kodin turvallisuuden kysymyksiä.

Ikäneuvolapalveluissa on syytä mahdollistaa etävastaanotot, etäasiointi, etäpalvelut ja kotikuntoutus. Palveluohjauksen on todettu vaikuttavan jonkin verran vähentävästi terveyspalveluiden käyttöön, mikä ilmentää palveluohjauksen yhteiskunnallista etua ja hyviä asiakasvaikutuksia (Ristolainen ym. 2019). Palveluohjaus viittaa palveluiden yhteensovittamiseksi kehitettyyn, neuvovaan ja konsultoivaan työtapaan, jonka tavoitteena on ollut kustannuksien minimointi ja tehokkuuden lisääminen (Weil & Karls 1985). Asiakaslähtöiset hoito- ja palveluketjut voivat tapahtua parhaimmillaan yli toimialuerajojen, sillä yhteistyö vahvistaa alueen elinvoimaa ja ikääntyvien asumisen kehittämistä. Liikunta- ja kulttuuritoimi voi olla mukana aktivoimassa ikääntyneitä eri tavoin liikunnan ja muiden aktiviteettien suhteen, esimerkiksi tuolijumppa, TV, kirjasto ja lukupiiri. Kotihoidon ja terapiapalvelujen yhteistyöllä tuetaan ja vahvistetaan ikäihmisten toimintakykyä jatkossakin. (Siun sote, 2022b.)

Asumisneuvonta. Asumisneuvonnan saatavuuden mahdollistaminen ikäneuvoloissa tukee ikääntyvien hyvinvointia ja arjessa selviytymistä. Vanhuspalvelulain 12 § mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja. Neuvonnassa voidaan hyödyntää jo olemassa olevaa vanhustyön keskusliiton teknologiasalkkua. Asumisneuvonnan avulla ikääntyviä voidaan:

- rohkaista miettimään asumisen ratkaisuja ennakolta ja varautumaan muutoksiin omassa toimintakyvyssä,
- tukea omien asumisolojen parantamista ja ohjata korjausavustusten hakemiseen,
- ohjata löytämään kotona asumista tukevaa yhteisöllistä toimintaa ja asumisen palveluja,
- tukea asumisessa tapahtuvissa muutoksissa ja pulmien ratkaisemisessa,
- ohjeistaa remontin aikaisen asumisen järjestelyissä, asunnon vaihdossa, muuttopalveluiden hankinnassa ja kustannusten hallinnassa,
- auttaa lisäämään tietoisuutta asumisen vaihtoehtoista sekä esteettömistä ratkaisuista,
- auttaa lisäämään tietoisuutta asumisturvallisuuden vaikuttavista tekijöistä, ennaltaehkäistä asumiseen liittyviä tapaturmia ja rakentaa yhteistyöverkostoa asumisturvallisuuden liittyen (esim. paloturvallisuus). (Vanhustyön keskusliitto, 2021.)
- tukea ikääntyvien kotona asumista ja itsenäistä toimintaa,
- edistää hyvinvointia ja arjessa selviytymistä ja tukea oikea-aikaista asumisen muutosten suunnittelua (AsumisenApu, 2023a,b.)

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella asumisneuvontaa on ollut saatavilla osittain tietyissä, kunnan tai järjestöjen valtion tuella rakennuttamissa asuntokohteissa vuokralaisina asuville asukkailla. Kokonaan vapaarahoitteisissa vuokra- tai omistusasunnoissa asuville asumisneuvontaa on ollut saatavilla satunnaisemmin. Ennaltaehkäisevää ohjausta on voinut saada järjestöiltä. Neuvontapalveluita tukevat terveystarkastukset,

vastaanotot ja/tai kotikäynnit erityisesti niille, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen arvioidaan liittyvän riskitekijöitä, on syytä turvata. Neuvontapalveluiden avulla voidaan. Asumisneuvonta, joka voi olla yhteis-asiakasohjausta, kohdistuu kaikkiin hallinta- ja asuntomuotoihin. Jotta ohjaus ja neuvonta voi toimia, on ymmärrettävä ikääntymisen elämänvaihe, ikääntyneille sopivien asumisen ja asumista palvelevien ratkaisujen paikallistuntemus, sekä "yhden luukun" -periaatteen palveluasenne. Näillä ehdoin asumisneuvontaa voivat toteuttaa järjestöt, kaupungin seniorineuvonta, kotihoito, aikuissosiaalityö tai seurakunta. Palveluohjausyhteistyö voi olla tarpeen, kun asiakkaan tarve vaatii muuta kuin asumisen asioiden asiantunte-
musta. (AsumisenApu, 2023a.) Yhtenäisen ja toimivan asiakas- ja palveluohjauksen avulla varmistetaan asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen myös nopeasti muuttuvissa tilanteissa.

Selvitysten perusteella asumisneuvonnalla vähennetään asumisen ongelmia ja ehkäistään asunnottomuutta (muun muassa Asumisneuvonta Suomessa - raportti 2019 ja ASTA-hankkeen ulkoinen arviointi, 22.2.2021). Asumisen turvaaminen auttaa ratkaisemaan taloudellisia ja muita elämäntilanteen ongelmia. Ikääntyvien tyyppillisiä haasteita asumisen suhteen on ollut päätöksenteko vanhasta kodista lähtemiseksi, sopivan asunnon löytäminen palvelujen läheltä, kulkemisen järjestäminen, pienituloisuus, etuuksien hakeminen, esim. vuokravakuus, sähköinen asiointi, yksinäisyys, ja lähiverkoston puute. Asumisneuvontaa on tarvittu vuokra-velkojen ja vuokranmaksun ongelmien hoitamiseen, asunnon vaihtoon ja asumistilanteen tai asumisen tuen selvittelyyn. Asumisneuvonnan toimenpiteitä ovat olleet kotikäynnit, neuvonta ja ohjaus, yhteistyö muiden toimijoiden ja omaisten kanssa, hakemuksien täyttäminen tarvittaessa, asuntoesittelyihin mukaan meno, tuki ja seuranta sekä ohjaus muihin palveluihin. (Oosi, ym. 2019a.)

Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma linjaa, että asumisneuvontalain perusteella asumisneuvontaan suunnataan voimavaroja, jotta sitä olisi aiempaa useammassa kunnassa tarjolla kaikissa asukasryhmissä. Neuvontaa annetaan riippumatta siitä, onko kyseessä omistusasuminen, vuokrasuhde julkisen tai yksityisen vuokranantajan kanssa vai muu asunnon hallintaperuste. Tavoitteena on monipuolisten palveluiden säilyminen siten, että kunnat voivat kehittää asumisneuvontaa omista lähtökohdistaan ja järjestöt voivat edelleen tarjota täydentäviä palveluja. Asumisneuvontalaissa säädetään kunnille ja kuntayhtymille myönnettävistä valtionavustuksista, joita kunnat voivat käyttää asumisneuvontapalvelujen kehittämiseen, tuottamiseen ja laajentamiseen. Valtionavustusta voi käyttää myös yhteistyön suunnitteluun kuntien ja hyvinvointialueiden kesken sekä muiden toimijoiden kanssa. Avustuksia myöntää Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. (Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022.)

Muutostyöt ja korjausrakentaminen. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen aluehallitus on hyväksynyt 01/2023 ohjeen Sosiaalihuoltolain mukaisten asunnon muutostöiden korvaamisesta. Sosiaalipalveluna järjestetään asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvää tukea. Palveluiden avulla pyritään ylläpitämään sellaisia olosuhteita, että asukas voi suoriutua jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista mahdollisimman itsenäisesti sekä saada hyvinvointia elämäänsä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 11, 14 ja 19). Pohjois-Karjalan hyvinvointialue järjestää sosiaalihuoltolain mukaisia asunnon muutostyöpalveluja. Asunnon muutostöihin myönnetään tukea palvelutarpeen arvion, yksilöllisen harkinnan ja palvelusuunnitelman mukaan. Taloudellista tukea voidaan myöntää tai palvelut järjestää iäkkäiden ja/tai pitkäaikaissairaiden henkilöiden asuntojen pienimuotoisiin varustamis-, korjaus- ja muutostöihin, poislukien varsinaiset peruskorjaukset. Palveluja järjestävä ja tuottava henkilökunta kuuluu hallinnollisesti hyvinvointialueen terveys- ja sairaanhoitopalvelujen toimialueen apuvälinepalveluiden vastuualueelle. (Aluehallitus, 2023.)

Asuntokannan korjausrakentaminen voi olla ensisijainen vaihtoehto pienemmissä kunnissa (Oosi, ym. 2020). Korjausneuvonta painottuu korjaamiseen ja erilaisten tukien hakemisessa avustamiseen. Asumisneuvonnan tarkoituksena on sujuvoittaa asioita kotona arjen toiminnoissa. Neuvoja voisi kouluttaa esimerkiksi hoiva-alan ammattilaisista, rakennusalan insinööreistä sekä muista alaa tuntevista. Asumisen kustannukset on suunniteltava ennakoidusti, ja suunnitelma voi elää olosuhteiden muuttuessa. Kotitalousvähennys tyyppinen panostus on osoittautunut käyttökelpoiseksi. Rahoitussuunnitteluneuvonnalle ikääntyvien keskuudessa on tarvetta. Liperin kunnassa on vuoden 2023 ajan käynnissä asumisneuvontapilotti, jossa asumisneuvoja voi antaa neuvontaa vuokravelkojen, asumisen häiriöiden ja häätöjen vähentämiseksi sekä asumisen jatkumisen turvaamiseksi. Asumisen ongelmiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisee velkaantumista sekä säästää mahdollisista oikeudellisista prosesseista sekä asukkaiden vaihtuvuudesta aiheutuvia kustannuksia. Ikäneuvolan ohella asumisneuvontaa asumisen eri vaihtoehtoista ja korjaus- tai muutostöistä voidaan antaa esimerkiksi terveysasemien hyvinvointipisteissä.

Karttojen jakelu. Ikääntyneet ja heidän läheisensä ovat kaivanneet tietoa siitä, mitä ja millaisia asumisen vaihtoehtoja ikääntyville on hyvinvointialueella olemassa. Vastauksena tähän tarpeeseen on hankeaikana laadittu ”Ikääntyneiden asumispalveluyksiköt” ja ”Ikääntyneiden perhehoito ja seniorikodit” kartat (Liite 8). Ikäneuvolojen ja/tai perustettavan työryhmän yhtenä tehtävänä on organisoida karttojen jakelu ikääntyvien ja heidän läheistensä, sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden sekä mahdollisten muiden tahojen saataville. Karttojen ohella verkkosivuilla on viety tietoa siitä, että toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon pääsemisen edellytyksenä on Siun soten viranhaltijan tekemä palvelutarvearviointi ja päätös. Toimeksiantosuhteisiin perhekoteihin asiakkaat ja työntekijät hakeutuvat Siun soten kautta, joka toimii myös toiminnan valvojana ja maksaa palkkiot. Ammatilliseen perhehoitoon ikääntynyt voi hakeutua itsemaksavana. Siellä työskentelevällä vastuuhenkilöllä tulee olla ammatillinen koulutus, ja hän hoitaa itse työntekijöiden palkkauksen. Perhehoidossa oleva ikäihminen katsotaan olevan asumispalveluiden piirissä, ei kotona asuva ikäihminen (tiedoksianto, palvelujohtaja Riitta Gröhn, Siun sote 13.2.23). Ikääntyville on hyvä jakaa tietoa myös kotiopas.fi -sivustosta, josta löytyy kattava tietopankki yksityisistä palvelutaloista, hoivakodeista ja senioriasunnoista koko Suomen, eli myös Pohjois-Karjalan, alueella. Sivustolta löytyvät palvelutarjoajien yhteystiedot, jotka vuokraavat ja/tai myyvät asumisvaihtoja.

Ikäystävällisen asumisen arviointilomake. Ikäneuvolan tai yhteistyöryhmän tehtäväksi ehdotetaan ”kunnan ikäystävällisen asumisen arviointilomakkeen (WHO 2007)”, (liite 5) organisointia kuntien käyttöön. Ikäystävällisyyden säilyttämiseksi, edistämiseksi ja vahvistamiseksi hyvinvointialueella ja kunnissa tarvitaan mittareita ja indikaattoreita, joiden kehittämiseen WHO:n ikäystävällisyyden teema-alueet antavat hyvät lähtökohdat. Ikäystävällisen asuinympäristön toteuttamisen mahdollistaa ikääntyneiden kuuleminen, neuvonnan ja ohjauksen järjestäminen, asuin- ja elinympäristöjen kehittämistarpeiden selvittäminen sekä oma-vaikuttaminen, jolla kannustetaan asiakkaita osallisuuteen ja toimintakykynsä edistämiseen ja ylläpitämiseen. Käytettävissä olevat monituottajapohjaiset palveluverkostot sekä mahdollinen vapaaehtoistoiminta vahvistavat ikäystävällisyyttä. Palvelu- ja asiakasohjauksen tilanteisiin asumisneuvonnan suhteen on hyvä kehittää työkaluja, joiden tavoitteena tunnistaa riskitekijät ja edistää hyvinvointitekniikan käyttöönottoa. Rai-palvelutarpeen arviointeja on syytä hyödyntää palveluntuottajien ja henkilöstön kanssa yhteiskehittämisen näkökulmasta, kun kehitetään yhdessä ikäihmisten asumisen vaihtoehtoja. (Rajaniemi & Rappe, 2020.) Yhteiset palvelutarpeen arviointikriteerit edistävät ikääntyneiden palvelujen yhdenvertaista saatavuutta. Lakisääteisen RAI-järjestelmän käyttöönotto yhdenmukaistaa jatkossakin palvelutarpeiden arviointia (THL, 2022).

Kaupunkien ikäystävällisyystekijöiden (WHO) mukautuminen täysin maaseudun ja erityisesti harvaan asutun maaseudun ympäristöjen tarkasteluun on paikoin haasteellista. Täten tarpeen on Pohjois-Karjalan ”ikäystävällisen asumisen arviointilomake maaseudulle” hyvinvointialueen maaseudun asukkaiden hyödynnettäväksi.

2.1.2 Kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen saatavuuden huomioiminen

Kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen saatavuuden huomioiminen nähtiin projektiryhmän kokoontumisten keskusteluissa tärkeänä. Kotihoidon palvelulla huolehditaan, että henkilö suoriutuu jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista kodissaan ja asuinympäristössään. Kotihoitoon kuuluu asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävä ja ylläpitävä toiminta sekä terveydenhuoltolain 25 §:ssä tarkoitettu kotisairaanhoidon palvelu. Kotihoitoa järjestetään henkilölle, jonka toimintakyky on alentunut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi. Erityinen perhe- tai elämäntilanne voi olla perusteena kotihoidon tarpeelle, ja tarvittaessa sitä on järjestettävä vuorokaudenajasta riippumatta (Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 790/2022). Hankkeen projektiryhmän kokoontumisessa on vahvasti otettu kantaa ennakoivien kotikäyntien palauttamiseksi. Myös kodinhoitajien suorittaman työn merkityksellisyyttä on korostettu. Sekä ikääntyneiden että sotealan työntekijöiden keskuudessa on noussut esiin huoli kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen säilymisestä ja palveluiden saannin turvaamisesta. Huoli on aiheellinen, kun tiedetään että asumispaikkoja on jätetty täyttämättä henkilöstöpulan vuoksi. Henkilöstön riittämättömyys voi usein näkyä kotihoidon laadussa. Osa kotihoidon asiakkaista olisi tarvinnut ympärivuorokautista hoitoa, mutta mahdollisuudet päästä palveluasumispaikkaan ovat olleet rajallisia. (THL, 2022.)

Koska asumisen suunnittelun tueksi erityisesti muistisairaiden ja heidän läheistensä näkemysten kuuleminen on keskeistä (Pohjavirta, 2021), hankkeessa toteutettiin anonyymi asukaskysely ja haastattelut syksyllä 2022 (Liitteet 3 ja 4). Tavoitteena oli tuottaa tietoa ja lisätä ymmärrystä ikääntyvien asumisen ennakointiin ja kotona asumisen tukemiseen. Kyselyn ja haastattelun keinoin haluttiin selvittää itsenäistä kotona asumista tukevia, ikäystävällisiä, toimivia ja perusteltuja ratkaisuja. Osallisuuden toteutumiseksi ikääntyville ja heidän läheisilleen suunnattiin omat webropol -kyselyt. Kyselystä tiedotettiin Siun soten internet-sivuilla, sosiaalisessa mediassa, pienemmissä paikallislehdissä sekä Jelli-järjestöuutisissa, joissa myös tulokset raportoitiin. Vastauksista käy ilmi, että pohjoiskarjalalaisten ikääntyvien kotona asumista tukevia palveluita voi ikääntyneiden ja läheisten mielestä tarjota paitsi sote-henkilöstö, myös järjestötoimija, seurakunnan edustaja, naapuri, naapuririnki tai ns. kotitalkkari. Kunnissa käydyt keskustelut osoittivat, että avun antajalta ei edellytetä sote-alan koulutusta. Apu tässä yhteydessä tarkoittaa apua jokapäiväisissä arjen askareissa kuten pihatyöt, kauppa-, siivous- ja apteekkiapu, tai pihatöissä kuten lumen luonti ja nurmikon leikkuu. Ikääntyvien avun tarpeet ovat olleet samansuuntaisia kuin muillakin hyvinvointialueilla. Ikääntyneet ovat nähneet tärkeinä erityisesti palvelut, joihin liittyy sosiaalista kanssakäymistä tai hyvinvoinnin tukemista. Palvelut, jotka tukevat itsenäistä asumista omassa kodissa on koettu merkityksellisinä. Ehdotus on, että mahdollisesti perustettavan työryhmän yhtenä tehtävänä on koota ja jakaa ikääntyville ja heidän läheisilleen tietoa yksityisistä palveluntuottajista, järjestötoimijoista, seurakunnan edustajista tai ns. kotitalkkareista avuksi arjen askareisiin.

Kyselyn saatekirjeessä (Liite 4) vastaajia pyydettiin kertomaan, millainen asuminen palvelee parhaiten nyt ja tulevaisuudessa heidän jokapäiväistä elämäänsä ja/tai ikääntyvän läheisensä elämää. Vastauksista muodostettiin neljä tarkentavaa kysymystä haastatteluita varten. Ikäosaamisen ja johtamisen koulutuksen YAMK opiskelija haastatteli kahdeksaa ikääntynyttä, ja toinen opiskelija kolmea ikääntyneen omaishoitajaa. Haastatteluiden tulokset tukivat kyselyn vastauksia, mikä paransi kyselyn luotettavuutta. Haastateltaville esitetyt kysymykset olivat:

- Mitä mielestäsi asumisen ennakointi ja varautuminen tarkoittaa? Onko se tarpeen, jos niin miksi, jollei, miksi.
- Mitä itse voisit tehdä, jotta kotona asuminen mahdollistuisi mahdollisimman pitkään iän myötä? Kerro esimerkkejä.
- Millainen on mielestäsi hyvinvointia tukeva asuinympäristö, mitä siihen kuuluu?
- Mitä toivot yhteiskunnalta, sosiaali- tai terveydenhuollolta, joltain muulta taholta? Miten se toteutuisi? Kerro esimerkkejä.

2.1.3 Yhteistyön käynnistäminen ARAN kanssa

Yhteistyön käynnistäminen ARAN eli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen kanssa on ikääntyvien asumisen kehittämisessä tarpeen, ja yhteistyöryhmän tärkeä tehtävä. Iso osa iäkkäistä asuu ja haluaa asua kotona. Täten ikäihmisten kotona asumisen tukeminen mahdollisimman pitkään on inhimillinen ja taloudellinen teko. Väestöltään vähenevissä kunnissa taajamien ARA-kannan korjaaminen ikääntyneille sopivaksi tukee iäkkäiden asumista. Korjaamisella tavoitellaan esteettömyyden ja turvallisuuden lisäämistä. ARA-vuokrataloyhtiöt ovat tärkeitä, ja vuonna 2023 on saatavilla korjausavustusta ARA-vuokratalojen korjaamiseksi ikääntyneille sopivaksi. Avustuspäätös tulee olla tehty, ennen kuin toimenpiteitä voi aloittaa. ARA myöntää avustusta yli 65-vuotiaille heidän omakotitalonsa tai omistamansa asunnon korjaamiseen. Se myöntää kerrostaloille hissivastusta sekä taloyhtiöille ja muille yhteisöille esteettömyysavustusta asuinrakennuksen liikkumisesteiden poistamiseen. Ikääntyneen kotona asumista voidaan tukea korjaamalla esteellistä asuinkantaa ja rakentamalla uusia asuinalueita.

ARA:lta voi hakea korjausavustuksia kotona asumista mahdollistaviin muutostöihin. Konkreettiset toimenpiteet muutosten toteuttamiseksi kuuluvat säätiöille, kunnille, vuokrataloyhtiöille tai muille investoijille. Henkilön vamman tai sairauden vuoksi suoritettavia välttämättömiä muutostöitä ovat luiskien rakentaminen, ovien leventäminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen, tai vastaavat muutostyöt. Nosto- ja hälytyslaitteet tai vastaavat ovat korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita. Kunta voi myös antaa asuntoon kuuluvia välineitä tai laitteita korvauksetta vaikeavammaisen henkilön käytettäväksi. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987.) Joensuun kaupunki myöntää avustusta taloyhtiöille jälkiasennushissin tai -hissien rakentamiseen. Tarvittaessa kaupunki informoi avustukseen liittyvissä asioissa hyvinvointialuetta. (Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022.) Asumisen toiveet ja korjausrakentamiseen liittyvät tiedot on hyvä saattaa taloyhtiöiden hallintojen tietoon. Huomattava on, että Joensuussa on 1300 taloyhtiötä, ja koko maakunnassa kaikkiaan 2 300 asunto-osakeyhtiötä. Ikääntyneiden asuntojen korjausavustus ja neuvonta tiedot on syytä löytyä joka kunnan verkkosivuilta Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella.

Ikääntyvien asumisen kehittämisen työryhmään osallistumiseksi on halukkuutensa esittänyt henkilöt Joensuuusta, Kontiolahdesta, Heinävedeltä, ja Polvijärveltä. Esimerkiksi Siun soten, vanhus- ja vammaisneuvoston, kuntien (hyte -koordinaattorit), vapaaehtoisjärjestöjen, rakennuttajien, yhdistysten ja yrittäjäjärjestöjen, säätiöiden, vuokrataloyhtiöiden, ammattikorkeakoulun, seurakunnan, pelastuslaitoksen, ikäihmisten tai yksityisten hoivakotiyrittäjien edustusta ehdotetaan.

2.2 LYHYTAIKAISEN ASUMISEN JÄRJESTÄMINEN SEKÄ VÄLI- JA MONIMUOTOISEN ASUMISEN LISÄÄMINEN

Lyhytaikaisen asumisen järjestäminen tarvittaessa, sekä väli- ja monimuotoisen asumisen lisääminen, painottuvat hankkeen toimenpide-ehdotuksena ikä- ja muistiystävällisyyden toteutumiseksi. Tarve lyhytaikaiselle, tilapäiselle asumiselle voi tulla akuutisti, esimerkiksi sairaalahoitojaksolta uloskirjautumisen yhteydessä (Siun sote, 2023a). Väli- ja monimuotoisen asumisen mahdollisuuksien lisääminen ja vahvistaminen on tarpeen. Kehittämällä monimuotoisia ikäihmisten asumisen vaihtoehtoja, joissa huomioidaan yksilölliset tarpeet ja toiveet, edistetään ikäihmisten itsemääräämisoikeuden toteutumista ja aktiivisuutta tärkeänä osana yhteiskuntaa. Erityisesti isoimmissa kaupungeissa ikääntyneiden asumiseen tarvitaan monimuotoisia ratkaisuja. Kotona asuminen takaa vanhuksen itsemääräämisoikeutta ja itsenäisyyttä, mutta ei ratkaise vanhusen kokemaa yksinäisyyttä (Rusanen, 2017). Ikääntyvien asumisen käsitteiden selkeyttämiseksi keskeiset käsitteet on koottu taulukkoon 6.

TAULUKKO 6

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 790/2022, määritelmiä.

21 § Tilapäinen asuminen	Tilapäistä asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee asumisensa järjestämisessä hyvinvointialueen lyhytaikaista, kiireellistä apua.
21 a § Tuettu asuminen	Tuetulla asumisella tarkoitetaan itsenäistä asumista, jota tuetaan sosiaaliohjauksella. Tuettua asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee hyvinvointialueen apua tai tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä.
21 b § Yhteisöllinen asuminen	Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa henkilön hallinnassa on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa. Yhteisöllistä asumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee sitä sillä perusteella, että hänen toimintakykynsä on alentunut ja hoidon ja huolenpidon tarpeensa kohonnut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavaan syyn vuoksi.
21 c §	Ympäri vuorokautisella palveluasumisella tarkoitetaan asumista yhteisöllistä toimintaa tarjoavassa esteettömässä ja turvallisessa hoivakodissa, palvelukodissa tai vastaavassa asumisyksikössä, jossa henkilöllä on hänen tarpeitaan vastaava

<p>Ympäri vuorokauti- nen palveluasumi- nen</p>	<p>asunto ja jossa hän saa asumisyksikön henkilöstöltä viipymättä ja vuorokaudenajasta riippumatta hoitoa ja huolenpitoa myös äkilliseen tarpeeseensa.</p> <p>Ympäri vuorokautinen palveluasuminen sisältää henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisen, vuorokaudenajasta riippumattoman hoidon ja huolenpidon, toimintakykyä ylläpitävän ja edistävän toiminnan, ateriat, vaatehuollon, siivouksen sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävän toiminnan. Palveluasumista on toteutettava henkilön yksityisyyttä kunnioittaen ja hänen osallisuuttaan tukien. Henkilöllä tulee olla mahdollisuus saada tarvitsemansa lääkinnällinen kuntoutus ja muut terveydenhuollon palvelut.</p> <p>Ympäri vuorokautista palveluasumista järjestetään henkilölle, joka tarvitsee päivittäin vuorokaudenajasta riippumatta jatkuvaa hoitoa ja huolenpitoa tai vaativaa ammatillista hoitoa, joiden järjestäminen kotihoitona, omaishoitona, perhehoitona tai muulla tavalla ei ole mahdollista tai asiakkaan edun mukaista.</p> <p>Ympäri vuorokautista palveluasumista järjestetään henkilön tarpeen mukaan pitkäaikaisesti tai lyhytaikaisesti. Lyhytaikainen palveluasuminen voi olla tilapäistä tai säännöllisesti toistuvaa.</p>
---	---

Asumispalveluiden piiriin tulevalle asiakkaalle tarjotaan ensisijaisesti asuntoa Siun soten asumisyksiköistä. Tarvittaessa asiakas voi saada palvelusetelin tai hankintasopimuksen mukaisen yksityisen asumispalvelupaikan. On myös mahdollista hankkia asumispalvelupaikka suoraostolla. Siun sote pyrkii täyttämään vapautuvat asumisyksiköiden paikat viipymättä. Uusia asumispalveluasuntoja rakennetaan (esim. Ruotitie Rantakylässä) ja paikkoja hankitaan myös yksityisiltä. Monimuotoisia asumispalveluja kehitetään jatkuvasti. (Karjalainen 21.3.23.) Asumispalveluja ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta puitesopimuksella (= asiakaskohtaisen asumisen prosessin perusteella) tai asumisen palvelusetelillä. Pyrkimyksenä on edistää palvelusetelin käyttöä ja tuoda se aktiivisesti esille asumispalveluja järjestettäessä. Setelin tarkoitus on muun muassa edistää julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. Myös yksityinen sektori mahdollisesti suunnittelee ikäihmisten kohteiden rakentamista. (Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma Joensuu 2021–2023.) Yhteistyötä yksityisten palveluntuottajien kanssa on syytä ylläpitää ja paikoitellen jopa vahvistaa.

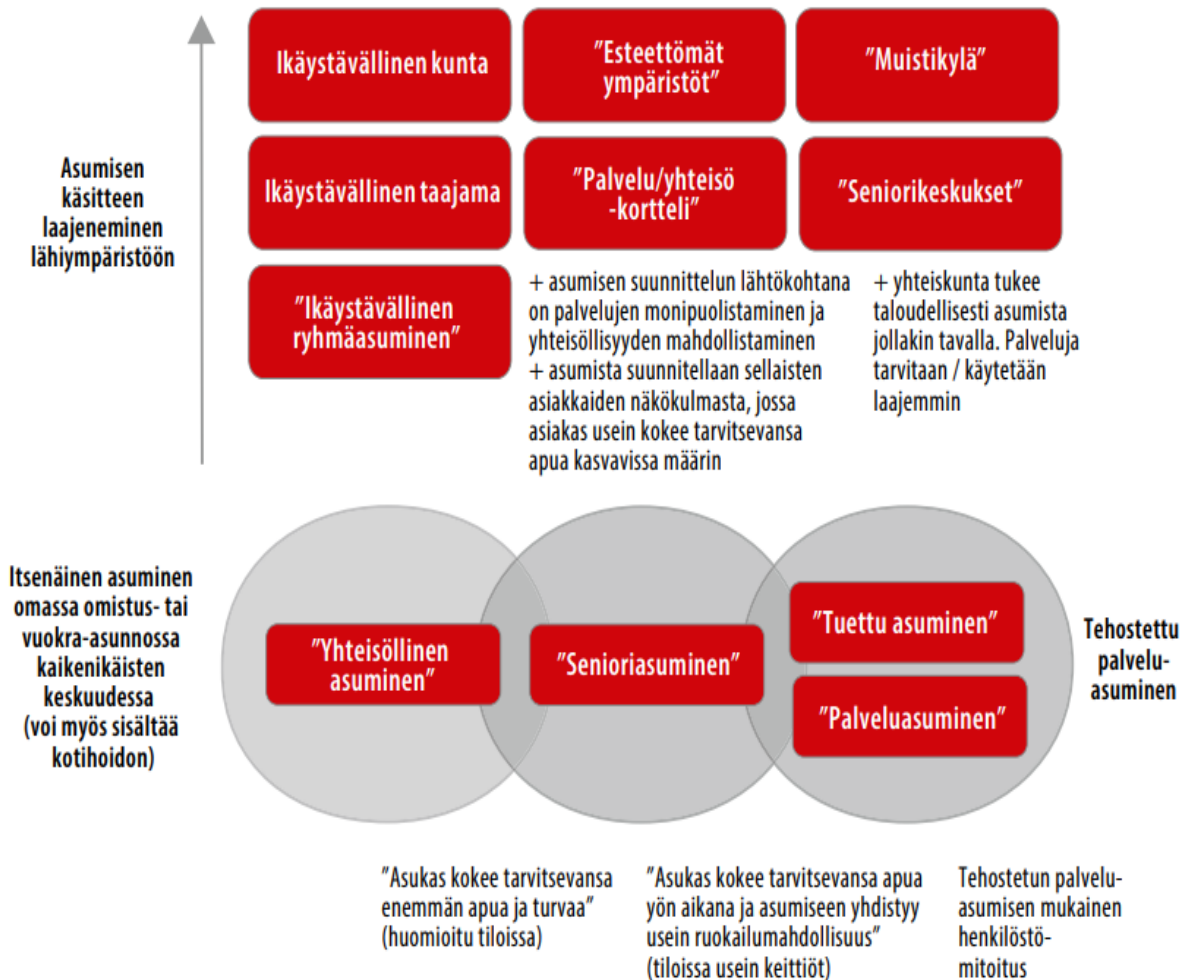
Asuinalueeseen liittyvien suunnitelmien toimeenpano edellyttää usein poliittista päätöksentekoa, mihin vaikuttavat rakentamiselle asetetut tehokkuusvaatimukset ja tuotto-odotukset. Isommat asuinalueisiin kohdistuvat hankkeet tehdään usein yhteenliittymissä ja laajassa yhteistyössä, jossa kunta on merkittävässä roolissa. (Rajaniemi & Rappe, 2020.) Alueen huonokuntoisten rakennusten uusimisen mielekkyyttä on arvioitava. Asumisen palvelujen äärellä sekä asumisen ja palveluiden yhdistävät konseptit ovat osoittautuneet toimiviksi ratkaisuksi. (Oosi ym., 2019a.)

Välimuotoinen asuminen. Tavallisen asumisen ja tehostetun palveluasumisen väliin sijoittuvan asumisen kokonaisuuden, välimuotoisen asumisen kattokäsitteen alle kuuluu useita käsitteitä (Kuva 2, Oosi ym. 2020). Välimuotoinen asuminen viittaa niin ikään yhteisölliseen asumiseen (ent. palveluasuminen), joka tarkoittaa sosiaalihuoltolain § 21b mukaista hyvinvointialueen järjestämää esteetöntä ja turvallista asumista.

Asuinympäristöön on turvattava ikääntyville riittävät levähdyspaikat. Palvelut myönnetään palveluntarpeen arvioinnin perusteella tukipalveluina ja/tai kotihoitona. Rai -toimintakyvyn arviointimittari on hyödynnettävissä työvälineenä. ICF toimintakykytarkenteet -luokitusta voidaan käyttää kuvaamaan henkilön toimintakyvyn liittyviä toimintarajoitteita. Ympäristötekijöiden aihealueet eli fyysinen, sosiaalinen ja asenneympäristö, jossa ihminen elää, koostuu terveydentilan sekä yksilön ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. (THL, 2023b.) Yhtenevästi hankkeen asiakaskyselyn kanssa, myös aiempi kirjallisuus painottaa luonnon ja viheralueiden roolia ikääntyneiden elämässä. Erityisesti kaupunkisuunnittelussa onkin syytä huomioida luonto hyvinvointia edistävänä tekijänä siten, että helppokulkuisia ja esteettömiä viheralueita olisi riittävän lähellä. (Hyvönen & Leppänen, 2021.)

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella asumispalvelut painottuvat pitkälti raskaisiin palveluihin (tehostettu/tuettu palveluasuminen). Välimuotoinen asumismuoto joistain kunnista puuttuu tai on vähäistä, kriisipaikkoja on niukasti ja niiden sisältö hajanainen. Ikääntyvien ryhmä- ja perhehoidon asumisen yksiköitä tarvitaan lisää. Välimuotoisilla asuinpaikoilla on tarkoitettu palveluasumisen eri muotoja tai muuta tuettua asumista. Vaikkakin kodit on usein nähty yksityisinä asuinpaikkoina, kodiksi on määritelty myös välimuotoiset asuinpaikat. Näitä ovat ryhmä- ja perhekodit, palvelutalot ja muu tuettu asuminen, kun ikäännytynyt ei enää pärjää ”omassa kodissaan”. Kodilla on tarkoitettu pysyväisluonteista asuinpaikkaa, johon asukkaalla on hallintasuhde ja joka ei ole laitos. Toisaalta käsite koti on laajennettu kattamaan sekä yksityinen asunto että tuettu asuminen. (Pulkki ym. 2017.) Liikkuminen asuinympäristössä ja palveluiden saavutettavuus mahdollistavat hyvää ja sujuvaa arkea. Ennakoimalla ikääntymisen mukanaan tuomia toimintakyvyn haasteita, asuminen usein voi jatkua ikä- ja muistiystävällisesti halutulla tavalla joko omassa asunnossa tai hoivan piirissä.

Välimuotoisen asumisen suunnittelussa tehdään yhteistyötä iäkkäiden läheisten sekä hyvinvointi- ja palveluverkostojen henkilöstön kanssa. Kunnan rakennusvalvonnan ja rakennustietosäätiön sekä esteettömyyslautakunnan ja pelastusviranomaisten kanssa käytävät keskustelut ovat tarpeen. RT kortit ovat huomionarvoisia. Ne pohjautuvat esteettömyyslakiin ja ympäristöministeriön säädöksiin, ja sisältävät tietoa uudis- tai korjausrakentamisen suunnitteluun ja toteutukseen. Rakennusala ohjaavat lait ja määräykset, yleiset laatuvaatimukset (RYL), ohjeet ja tuotetiedot ovat löydettävissä ja käytettävissä RT-kortiston avulla. Jo tarjous- ja suunnitteluvaiheessa on syytä huomioida asumisen sijainti, tieyhteydet sekä mahdollisuus (kerho)tilojen rakentamiselle ja/tai järjestämiselle (soluasuminen, hoitoringit). Mahdollisuudet tyhjien vuokra-asuntojen muuttamiselle esteettömiksi ikääntyvien ”soluasunnoiksi” tarvittavine omatoimisuutta tukevine palveluineen on hyvä selvittää. Hissittömät kerrostalot on tarpeen kartoittaa. Asianomaisten tiedossa on syytä olla asuntojen ja yhteistilojen investointien ja käyttökustannusten rahoitus, sekä hissi- ja esteettömyysavustusten hakeminen. Korjattavia ja purettavia asuntoja ehdotetaan tunnistettaviksi hyvinvointialue ja kuntien toimesta. Kiinteistön omistajilta pyydetään tarvittaessa suostumus asuntojen korjaamistöihin ja niistä aiheutuviin kuluihin.

Kuva 2 Välimuotoisen asumisen käsitteen alle kuuluvia käsitteitä (Oosi, ym. 2020).

Perhehoitomuotoiselle asumiselle on Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella kysyntää. Jotkut paikalliset yrittäjät ovat hyödyntäneet tyhjäksi jääneitä rakennuksia, kuten entistä kyläkoulua, ikääntyville sopivien asumismallien kehittämiseksi. Ikääntyviltä on kuultu positiivisia kokemuksia tällaisen perhehoidon kodinomaisuudesta ja heille mieluisista aktiviteeteista. On ihanteellista, mikäli ikääntyneen ympärillä oleva toimiva verkosto tukee kotona asumista. Verkostossa voi olla mukana ammattilaisia, läheisiä ja vapaaehtoistoimijoita. (Karjalainen, 18.1.2023.)

Senioripiha II:n rakentamisen mahdollisuudet. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon väliin jäävien joustavien asumis- ja palvelukokonaisuuksien toteuttamiselle on tarvetta (THL, 2023a). Uuden palvelu- ja yhteisökorttelin, monimuotoisen asumisen "Senioripiha II":n, toteuttamisen mahdollisuuksia on Pohjois-Karjalassa tarpeen selvittää, sillä kysyntää sille on. Hyvinvointialueen vanhusneuvoston kokouksessa 22.3.2023 keskusteltiin siitä, että Paiholassa ja Tikkamäellä on tyhjäksi jääneitä kerrostaloja. Pohdintaan ehdotetaan, voiko yhden taloista kohdentaa ikääntyneille, joka toimisi ikään kuin pilottina "Senioripiha

II:lle”. Ikääntyville suunnatun korttelin suunnittelu (vrt. Jyväskylä), uudis-, täydennys- ja korjausrakentaminen, sekä esteetön, ekologinen, hiilineutraali ja yhteisöllinen rakentaminen pohjautuu hyvinvointialueen strategiaan arvoihin.

Monimuotoisuus asumisessa tarkoittaa sitä, että samassa yksikössä on eritasoista hoivaa vaativia asumismuotoja, itsenäistä senioriasumista sekä yhteisöllistä asumista. Rakennuskokonaisuuteen voi kuulua myös tavallisen asuntokannan asuntoja. Kunkin toiminnan tavoitteiden ja vaatimusten toteutumiseksi, eri palvelut, tilat ja toiminta on syytä erottaa toisistaan. Siten palvelut muodostavat omat toimintayksikkönsä ja vastaavat omista lupa- ja ilmoitusvelvollisuuksistaan, vastuuhenkilöistään ja omavalvontasuunnitelmistaan. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella on tehty asumistarpeista tarvelaskelmat valmisteilla olevaan palveluverkko- ja palvelustrategiatyöhön liittyen. Peittävyysprosenttilaskelmat yhteisöllisen asumisen suhteen (sis. perhehoito), on koottu taulukkoon 7.

TAULUKKO 7

Yhteisöllinen asuminen, peittävyys% ja lisäystarpeet 30.4.2023.

Alue	Yhteisöllisen asumisen asunnot ja kohteet 3/2023	Peittävyys 75 v (v. 2023)	Esimerkkita-voite 3,5 % (v. 2028)	Lisäystarve
Ilomantsi	24	0,86 %	35	+11
Kitee	34	1,28 %	73	+39
Rääkkylä	8	1,90 %	17	+9
Tohmajärvi	11	1,37 %	26	+15
ETELÄINEN	77	1,26 %	151	+74
Joensuu (sis. Eno, Kiihtelys- ja Tuupovaara)	161	0,92 %	371	+210
Kontiolahti	5	0,09 %	52	+47
KESKINEN	166	0,83 %	423	+257
Liperi	44	2,16 %	53	+9
Heinävesi	21	3,45 %	23	+2
Polvijärvi	21	3,43 %	26	+5
Outokumpu	18	0,82 %	41	+23
LÄNTINEN	104	2,26 %	143	+39
Juuka	8	0,38 %	31	+23
Lieksa	33	0,79 %	76	+43
Nurmes ja Valtimo	23	0,62 %	63	+40
POHJOINEN	64	0,65 %	170	+106
SIUN SOTE YHT.	411	1,11 %	888	+477

Yhteisöllisessä asumisessa on asukkaille ohjattua toimintaa, mikä perustuu asukkaiden itse määrittelemiін toiveisiin ja tarpeisiin. Hyvinvointialue valvoo yhteisöllistä toimintaa, jota esimerkiksi järjestöt voivat tuottaa. Yhteisöllisyys on osallisuutta ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Asukkailla on mahdollisuus vapaaehtoisesti osallistua sellaiseen toimintaan, jonka kokee itselleen tärkeäksi. Sosiaalihuoltolain mukaisesti, kaiken päätöksenteon ikääntyvien asumisen suhteen tulee olla asiakkaan edun mukaista.

Nykyinen Senioripiha. Joensuun kaupunki on rakentanut Joensuuhun ikääntyneiden asuntoja sekä yhteisöllisiä tiloja, joita se välivuokraa Siun sotelle. Nykyinen Joensuussa sijaitseva Senioripiha on kaupungin rakennuttama ikäihmisten hyvinvointikeskus, kampus, jossa on monenlaisia asumismuotoja ikäihmisille. Senioripihan omistaa Y-Säätiö sekä Asunto-Osakeyhtiö Joensuun Martta. Operaattorina toimivat Joensuun kaupunki ja Siun sote. Kohteen rakennuttaja on Y-säätiö. Senioripiha muodostuu kolmesta rakennuksesta. *Maija-talossa*, joka on ARA-kohde, on mahdollisuus itsenäiseen senioriasumiseen. Vuokra-asunnot ja pienryhmäkodit ovat sisällöltään välimuotoista asumista. Pienryhmäkotien palveluista vastaa Siun soten kotihoivon henkilökunta, joka on paikalla klo 7–21. Vuokraan sisältyy siivouspalvelu kerran viikossa. *Matti-talossa* on ympärivuorokautinen hoiva. Ravintola, aulatilat, kahvila ja kuntosali ovat kaikkien asukkaiden käytettävissä. Tapahtumiin ja tilaisuuksiin, kuten yhteislaulu, liikunta tai teknologiaopastus, on vapaa pääsy. *Martta-taloon* kuuluu omistusasuntoja, vapaarahoitteisia vuokra-asuntoja ja Siun soten tiloja. Asuntoihin sisältyy tupakeittiö, makuuhuone, kylpyhuone/wc ja eteinen. Yksinasuvien asunnot ovat kooltaan 38 m²:n kaksioita, muut 47,5–50,5 m². Asunnoissa on lasitettu parveke sekä yhteiset saunatilat, pyykkitupa ja kattoterassi. Pienimmistä asunnoista puuttuu paikka pyykinpesukoneelle. Ensimmäisessä kerroksessa on säilytystiloja esimerkiksi rollaattoreille, sekä sähkömopojen latauspisteitä. Varastotilat on sijoitettu talon viereisen parkkihallin alakertaan.

Senioripihassa sijaitsee Seniorineuvonta Ankkuri, Siun soten turvateknologiapalvelut, ikäneuvola ja kuntoutuksen palveluja. Ehdotus on, että kunnat mahdollistavat lisää yhteistiloja yhteisöllisyyden toteutumiseksi. ”Senioripiha II:n” suunnitteluvaiheessa on syytä tarkentaa omistajien ja toimijoiden roolit niiden mukaisen vastuun ottamiseksi toiminnan edistämiseksi. Asukasvalinnan itsenäisen asumisen vuokra-asuntoihin tekee Joensuun kaupunki. Valintaperusteena on ARA:n ehtojen lisäksi vähintään 65 vuoden ikä ja vaikeus pärjätä nykyisessä asunnossa. Pienryhmäkotien asukasvalinnan tekee Siun sote. Kun ikääntyvän toimintakyky heikkenee, pyrkimys on, että asiakas siirtyy kohteessa sieltä poismuuton sijaan.

Nykyinen, ja ehdotuksena olevan uusi Senioripiha edustavat hybridiyksiköitä. Hybridiasumisessa yhteisöllisen asumisen ja ympärivuorokautisen palveluasumisen palvelut ovat samassa miljöössä. Tällöin ikääntyneen ei välttämättä tarvitse muuttaa, vaikka hänen palvelutarpeensa kasvaisi. Sen sijaan hän saa ympärivuorokauden hoitoa ja hoivaa omaan asuntoonsa (Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 790/2022). Hybridiyksiköissä on varmistettava, että ympärivuorokautisessa palveluasumisessa toimii lakisääteisen henkilöstömitoituksen edellyttämä henkilöstö. Hybridiyksiköiden tulee olla tilallisesti varsin suuria, jotta ne toimivat sekä toiminnallisesti että taloudellisesti kestäväällä pohjalla. Henkilöstö voi toteuttaa yhteisöllisyyttä tukevaa toimintaa itsenäisen senioriasumisen ja yhteisöllisen asumisen asukkaille mahdollistamalla heidän sosiaalista kanssakäymistään. Jatkotoimet määritellään palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti. Asiakas voi siirtyä esimerkiksi viereiseen ympärivuorokautisen asumisen yksikköön samassa palvelukorttelissa. (THL, 2022.) Erityisesti 75 vuotta täyttäneet hyötyisivät joustavan palvelun asumismallista sosiaalihuoltolain 21 § mukaisissa palveluissa.

Muistiystävällisyys ja esteettömyys. Muistiystävällisen ja esteettömän rakentamisen suunnittelun tukena on käytettävissä 14 muistiystävällisten asuinympäristöjen keskeistä suunnitteluperiaatetta (Liite 6). Tavoitteet ympäristön visuaalisesta hahmotettavuudesta, informatiivisuudesta ja ohjaavuudesta, sekä selkeästä viitoituksesta ja kuvallisesta ohjeistuksesta tukevat muistiystävällisyyden toteutumista. Asumisen tuttuus, viihtyisyys ja kodikkuus on todettu sekä tämän hankkeen asukaskyselyssä (Liite 3 ja 4) että aiemmassa kirjallisuudessa merkitykselliseksi (Kiikkilä, 2022). Tukemalla ikääntyneen taitoja ja kykyjä, sekä korvaamalla

muistisairauksien aiheuttamia puutteita rakennettuun ympäristöön tehtävillä muistiystävällisillä suunnitteluratkaisuilla voidaan mahdollistaa itsenäisempää pärjäämistä asuinympäristössä sekä omassa kodissa. Muistiystävällisyyden keskeisten suunnitteluperiaatteiden käyttö voi auttaa luomaan ympäristön, jossa ikääntyneen on helpompi liikkua ja toimia. Muistiystävällisellä julkisella liikenteellä tarkoitetaan esimerkiksi selkokielisiä aikatauluja, suoria yhteyksiä vaihdollisten lisäksi sekä kiireettömiä linjoja.

Esteettömyys huomioidaan seuraavasti; i) asuntojen ja pihojen rampit, ovienavaus mekanismit, korokkeet ja kaiteet lisätään tarvittaessa, ii) tarvittavat muutostyöt, kuten riittävän leveät oviaukot, keittiötasot riittävän alas ja pesutiloista riittävän väljät, tarvittaessa kynnysten poisto, toteutetaan, sekä iii) pihaan, lähelle asuntoa, tarjotaan mahdollisuus inva -kortilla pysäköintiin. Mikäli ikkunoille olisi varattu yhden seinän sijasta kaksi, valo pääsisi paremmin sisään. Huonekorkeuksien lisäämistä sisätilojen ilmanlaadun ja avaruudellisen tunteen lisäämiseksi on ehdotettu. Ilmanvaihdon ulostulokanavien ja puhaltimien äänenvaimennuksen eristämistä on ehdotettu, jolloin korttelipihojen hurinaa voi vähentyä. Siirrettäviä, ehkä kierrätettäviä, moduulityyppisiä koteja voidaan tarkastella ja ottaa keskusteluihin sukupolvien yhdessä asumiseksi.

2.3 ASUMISEN ENNAKOINNIN TEEMAPÄIVIEN, TILAISUUKSIEN JA VALMENNUSKURSSIN JÄRJESTÄMINEN

Teema-, seminaaripäivien ja/tai luentojen, tilaisuuksien ja valmennuskurssien järjestämisen tavoitteena on ohjata ikääntyviä omaehtoiseen asumisen ennakointiin kotona asumisen tukena. Teemapäiviä ja/tai luentoja ehdotetaan järjestettäväksi ikääntyville ja heidän läheisilleen, sotealan työntekijöille sekä alan opiskelijoille. Alustavasti on suunnittelussa syksyille 2023 asumisen ennakoinnin teema ikäihmisten terveystilassaan Joensuussa. Kyseinen tapahtuma on ollut aiempina vuosina odotettu ja herättänyt kohderyhmässä kiinnostusta. Mukana suunnittelussa ja toteuttamisessa ovat Siun sote, Pohjois-Karjalan Liikunta, Suomen Seniorikodit ry, Joensuun asuntotoimi, Setlementti, Muisti ry, Maakuntaliitto ja Martat. Tilaisuuteen on suunnitella kokemusasiantuntijan videoitu puheenvuoro sekä paneelikeskustelu. Paneelikeskusteluun jäseniksi ovat lupautuneet Siun soten ikäalueen edustaja, Vanhustyön keskusliiton rakennus- ja korjausneuvoja sekä ikääntyneen läheinen. Järjestöedustusta kysytään paneeliin mukaan. Teemapäivissä ja tilaisuuksissa ikääntyviä ohjataan myös Suomen Asumisen Avun laatiman oman asumisen pikatestin tekemiseen ja oman asumisen suunnitelman laadintaan oman asumisen ennakoinnin tukena. Ennakointi ja kotona asumisen tukeminen on todettu tärkeiksi, kun aiheesta on keskusteltu vanhusneuvostojen ja järjestöjen kokoontumisissa hankeaikana. Mahdollisina toimijoina Joensuun Hoiva- ja Palveluyhdistys ry, Joenkoti, kotikäyntejä tekevä kehittäjäsosionomi, seurakunnan edustaja, perhekodin pitäjä tai perhehoitoliiton edustaja voivat tuoda arvokkaita näkökulmia tulevaisuuden teemapäivien järjestämiseen. Kunnissa kaavoituksen ja teknisen toimen sekä hyvinvointialueella pelastuslaitoksen ja ympäristöterveydenhuollon osallisuus aiheen äärellä on ensiarvoisen keskeistä.

Järjestämällä valmennuskurssi asumisen ennakoinnista voi auttaa käynnistämään oikea-aikaista ja ennakkoivaa ikääntyvän asumisen muutosten suunnittelua. Ennakointivalmennus on yksinkertainen ja testattu täsmäinterventio. Se voi käynnistää omaehtoisen muutoksen asumisen toimivuuden parantamiseksi. Valmennuksen tuloksena on asumissuunnitelma, jonka avulla ikääntynyt voi ratkaista asumisen muutosten toteuttamisen suunnan. AsumisenApu -hankkeen ennakoitkurseilla ikääntyneet ovat voineet tehdä määrä-

muotoisen asumissuunnitelman ja oman asumisen pikatestin, sekä lukea esimerkkejä elämästä ja blogitartinoita. (AsumisenApu, 2023b.) Ikääntyvien asumisen ennakoinnin facebook -ryhmässä voisi käydä aiheeseen liittyvää keskustelua, saada vertaistukea ja vaihtaa arvokkaita kokemuksia ja ajatuksia.

2.4 ASUMISEN ENNAKOINTI JA KOTONA ASUMISEN TUKEMINEN DIGITAALISISSA PALVELUISSA

Asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen digitaalisissa palveluissa on syytä nostaa yhdeksi toimenpide-ehdotukseksi digipalvelulain perusteella (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019). Tiedetään, että teknologia voi lisätä kotona asumisen vuosia ja parantaa arkea, edesauttaa ikääntyvän toimintakyvyn ylläpitämistä ja sairauksien ennaltaehkäisemistä. Toimiva teknologia voi hillitä sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannusten syntymistä. Erilaisilla teknologiaratkaisuilla voidaan tukea itsenäistä asumista, kotihoitoa ja muita kotiin tuotavia palveluita. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja palveluita voidaan hyödyntää yksilön tai ryhmän näkökulmasta arjen sujuvoittamiseksi. (STM, 2021.) Hyvinvointiteknologian ja digipalvelujen tarjoamat mahdollisuudet tukevat turvallisen ja tarpeisiin vastaavan asumisen kehittämistä. THL:n ohjelman ”Kotona asumisen teknologiat ikäihmisille (KATI) 2021–2023” tavoitteena on edistää kotona asumisen toimintamallien ja palveluiden kehittämistä ja uudistamista teknologiaa hyödyntämällä. Muistettava kuitenkin on, että osallisuus digitalisoituvassa yhteiskunnassa on vapaaehtoista.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:llä on olemassa ikäteknologiakeskus. Se on asiantuntijakeskus, joka edistää ikäihmisten osallisuutta teknologisoituvassa ja digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Keskusten toiminnassa huomioidaan iäkkäiden käyttäjien tarpeet palveluiden ja teknologian kehitystyössä sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ikäteknologiakeskus toimii valtakunnallisena riippumattomana asiantuntijana, ja osallistuu yhteiskunnallisen päätöksenteon valmistelutyöhön. Verkostoitumista keskuksen kanssa suositellaan. Keskus tuottaa, kokoaa ja välittää tietoa ikäteknologiasta ja digitalisaatiosta yhteistyössä yli sektori-rajojen, myös teknologia-alan kehittäjien ja laitevalmistajien kanssa. Yhtenevästi Siun soten tavoitteiden kanssa, myös ikäteknologiakeskus tuo ikäihmisten ääntä kuuluviin päätöksenteon ja kehittämistyön tueksi. Keskus tuottaa ja välittää tietoa ikäihmisten kokemuksista, tarpeista ja motivaatiosta teknologiaan ja digitalisaatioon liittyen. Keskusten toiminnan tavoitteena on nostaa esiin hyviä ikäteknologiakäytäntöjä ja tuottaa tietoa ikäihmisten kotona asumista tukevista teknologisista ratkaisuista

Siun sote ja teknologia. Parhaillaan Siun sotella on käynnissä ”Ikäihmisen soveltuva asumisteknologia 2022–2023”-hanke, joka kehittää hyvinvointipalveluita huomioimaan entistä paremmin asiakkaan toimintakyvyn ylläpitämisen, tukemisen ja osallisuuden. Pohjois-Karjalan ”Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus”-hankkeen tavoitteena on ottaa käyttöön uudenlainen, laaja-alainen sosiaali- ja terveyskeskus, jossa asiakas saa tarvitsemansa avun sujuvasti yhdellä yhteydenotolla. Hankkeessa valmistellaan palveluintegraatiota parantavia toimintamuotoja. Niitä ovat digitaaliset lääkärin, asiantuntijahoitajan ja puheterapeutin etä vastaanotot, potilaan monitorointi ja turvapalvelut. Sähköisten palveluiden käyttöä ja ohjautumista ennaltaehkäisevään toimintaan halutaan vahvistaa myös ”Hyvinvointia ja kestäviä palveluja (HyKe)”-hankkeessa vuosille 2023–2025. Hankkeen tavoitteena on, että asiakkaat saavuttavat oikean palvelun ja hoidon monikanavaisesti ja oikea-aikaisesti.

Palveluun ja hoitoon pääsyä hyvinvointialueella kehitetään jatkossa digitaalisin keinoin Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella. Mahdollisesti tulevalla digitaalisella palvelualustalla ja muissa digitaalisissa palveluissa on asumisen ennakkoinnin ja kotona asumisen tukemisen -teema perusteltua löytyä yhtenä osa-alueena. Alueelle on suunniteltu rakennettavan yhtenäinen digitaalinen kanava, josta asiakas löytää helposti tarvittavan avun. Tämä palvelutarjotin tarkoittaa keskitettyä sähköisen asioinnin portaalia. Tavoitteena on digitalisoida perustason palveluita, kuten ammattilaisen ja asiakkaan välinen kiireetön ja ajasta riippumaton viestintä, etävastaanotot ja sähköinen ajanvaraus. Digitalisaation käyttöönoton laajentamisella tähdätään palveluiden saavutettavuuden, kustannustehokkuuden, asiakkaiden osallistumisen mahdollistamisen sekä mahdollisten ongelmien tunnistamisen vahvistamiseen. Digitalisaation avulla voidaan ohjata ikääntyviä ennaltaehkäisevien palvelujen pariin, vaikkakin samanaikaisesti on turvattava mahdollisuus paikan päällä kasvatusten tapahtuvaan asiointiin. Portaalissa tulee olemaan matalan kynnyksen HYTE-palvelutarjotin ja anonyymi chat-palvelu, jossa olennaista on saavutettavuus. ”Kysy ikäihmisten palveluista” -chatin on suunniteltu tarjoavan yleisen tason neuvoja ja ohjausta palveluihin hakeutumisesta, kotihoidosta ja kotihoidon tukipalveluista sekä asumisen asioista virka-aikaan.

Digituki. Digituki on sähköisen asioinnin, -palveluiden ja digilaitteiden käytön tukea. Digituen tarkoituksena on auttaa asiakasta itsenäiseen ja turvalliseen laitteiden ja sähköisten palveluiden käyttöön. Ikääntyvien ohjaaminen digituen äärelle ja digituen saatavuuden varmistaminen ovat keskeisiä ikääntyvien kotona asu- mista tukevia tekijöitä. Digitaalisten palveluiden käytön tuen on oltava vaivattomasti saatavilla ja järjestet- tävissä, mikäli oletus on, että ikääntyvät asuvat kodeissaan yhä pitempään. Siun soten digituen muotoja ovat i) etätuki: chat-, puhelin- tai videotuki, ii) lähituki: asiointi- ja hyvinvointipisteet, vertaistuki, kotiin vie- tävä tuki, kohtaamispaikat, iii) koulutukset: verkkokoulutukset, kansalaisopistot ja kurssit, yleisötilaisuudet sekä luennot. (Hyvinvointia ja kestäviä palveluja Pohjois-Karjalassa, Siun soten digitaalisten palveluiden ke- hittämisen suunnitelma, 2022.) Digituen sisältö voi vaihdella sähköisen asioinnin opastamisesta sovellusten asentamiseen ja käyttöönottoon. Sähköisten sosiaali- ja terveystalvelujen käyttöön ohjausta on mahdollista saada myös puhelimitse, sähköpostilla tai sopimalla Teams -kokous. Lähitukea tarjotaan digituen ohjausta- pahtumissa ja luennoilla, joista ilmoitetaan Siun soten viestintäkanavissa, kuten tapahtumakalenterissa, sekä Lähellä.fi -sivustolla. ”Meidän Digi” -hanke opastaa sähköisten palveluiden käytössä ja edistää niiden käyttöönottoa. Maksutonta digitukea on tarjolla Pohjois-Karjalassa esimerkiksi Pohjois-Karjalan Maakunta- liiton kautta kaikissa kunnissa. Pohjois-Karjalan digitukiverkostolle suunnitellaan pysyvää toimintamallia ”Digiosallisuus Pohjois-Karjalassa” -kehittämishankkeessa. Tiedottamisen näkyvyyttä ja saavutettavuutta on hyvä ylläpitää kaikkien hyvinvointialueen ikääntyvien saataville.

Saadakseen tietoa asumisen ennakkoinnista, 44 % ikääntyneistä on toivonut henkilökohtaista neuvontaa. 37 % ikääntyvistä on kuvannut käyttävänsä mieluiten netissä olevia tietolähteitä ja työkaluja, 72 % on odotta- nut tukea kunnilta (AsumisenApu, 2023a). Sähköisen asioinnin sisältöjen tuesta, kuten tukien hakeminen ja rahankäsittely, vastaa palveluntarjoajan asiakaspalvelu. Pankki- ja vakuutuspalvelut, julkiset ja yksityiset terveystal- ja hyvinvointipalvelut sekä arjen asiointiin liittyvät palvelut ovat yhä enenevässä määrin digitaali- sesti saatavia palveluita. Koska sosiaali- ja terveystalveluiden tulevaisuus on paljolti digimuotoista, toimi- vien valokuituyhteyksien mahdollistaminen on yksi keino turvata ikäihmisten palvelut kotiin (Joensuun kau- pungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022).

Apuvälineet. Digitaalisten palveluiden ohella digitaaliset apuvälineet voivat sujuvoittaa arkea omassa kodissa. Ikääntyneet kaipaavat tietoa siitä, mistä, milloin ja mitä apuvälineitä on saatavilla, ja mitkä mahdolliset kustannukset ovat. Tiedetään, että ikääntyneillä on erilaisia liikkumisen haasteita, kuten heikentynyt kävelykyky ja suuri kaatumisriski. Muistamattomuus ja suunnan epäselvyys aiheuttaa pelkoa liikkumista kohtaan, mikä usein pienentää elinpiiriä. Digitaalisten apuvälineiden avulla lisätään ikääntyneen ja hänen läheisensä turvallisuuden tunnetta. Läheinen voi seurata ikääntyneen liikkumista reaaliaikaisesti ja tarvittaessa ottaa puheyhteyden, tai ikääntynyt itse voi tehdä läheiselleen hälytyksen vaikkapa kaatumistapauksessa.

Muistiystävällisillä kodinkoneilla on oltava selkokieliset käyttöohjeet, yksinkertaiset ohjauspaneelit, karsittu määrä valintoja sekä automaattinen virran katkaisu. Eri toiminnoin varustettuja turvarannekkeita, -kelloja ja paikantimia on olemassa, kuten DOMI-älyturvapuhelin, PPO Track Mini S -paikannuslaite sekä PPO Smartsole -paikantavat kengänpohjalliset. Liesivahdit, jotka varmistavat liedon turvallisen käytön ja ruoanlaiton, lisäävät paloturvallisuutta. Esimerkiksi Safera Airis ja Innohome Liesivahti hälyttävät vaaratilanteesta, jos liesi menee vahingossa päälle tai on liian kauan päällä. Ovisilmäkamera ja Pindora-älylukko ovat turvateknologiaratkaisuja liittyen taloon sisäänpääsyyn. Ovisilmäkamera, joka asennetaan perinteisen ovisilmän tilalle, on kaksisuuntaisella puheyhteydellä varustettu kamera. Sen kautta ikääntynyt pääsee tarkistamaan oven takana olevan henkilön sekä keskustelemaan tämän kanssa ovea avaamatta. Ovisilmäkameraan voi yhdistää sähköisen oven avauksen. Teknologian käyttäminen vaatii hyvän perehtymisen tuotteeseen ja selkeän käytön opetteluun ja opastukseen niille, joille teknologia on vierasta. Oikein käytetyllä teknologialla on selkeä vaikutus ikääntyneen itsenäisen kotona asumisen turvaamiseen. (Leppäniemi & Honkonen, 2019.) Tietoa olemassa olevista digitaalisista apuvälineistä on tarpeen jakaa ikääntyvien ja heidän läheistensä keskuudessa. Käytön opastuksella on iso merkitys oikeanlaisen käytön ja siitä saatavan hyödyn toteutumiseksi.

3 Esiin nousseet haasteet

Hankeajalta voidaan nostaa esiin muutamia työskentelyyn liittyviä haasteita. Hankkeen fokuksen, eli asumisen ennakkoinnin ja ikääntyneiden kotona asumisen tukemisen sisällön avautuminen ja avaaminen hankkeen alussa on vaatinut aikaa. Aikaa tarvittiin myös yhteistyöryhmätahojen hahmottamiseksi, jotta osattiin tiedustella mahdollisia jäseniä ohjaus- ja projektiryhmiin. Tästä johtuen esimerkiksi palolaitoksen edustus tuli mukaan hankkeen puolivälissä. Fokuksen kirkastaminen yhteistyötahoille vaati toistoja ja täsmennyksiä.

Asumiseen liittyvän käsitteistön yhteneväinen käyttö on ollut yksi haasteista. Asiakasnäkökulmaa ajatellen asumispalvelujen yhteydessä käytettävä käsitteistö vaatinee edelleen yhtenäistämistä (esim. tuettu asuminen, palveluasuminen, ryhmäkoti). Ennakkoinnin määrittely on myös ollut haasteellista. Projektiryhmältä hankeaikana kysyttiin: ”Mitä mielestäsi asumisen ennakointi tarkoittaa? Onko se tarpeen? Mitä asumisen ennakkoinnista seuraa?” Eräissä vastauksessa kuvattiin asiaa näin:

”On tarpeellista, ennakointi kannattaa, koska voi paremmin tehdä vielä itseään koskevia päätöksiä ja suunnitelmia. Asioita on helpompi suunnitella, jos ei ole sairastunut tai loukkaantunut. Kokonaisturvallisuus säilyy eheämpänä ennakkoinnin kautta ja kotitapaturmat vähenevät. Pidempään kotona asuminen mahdollistuu, mikäli se on yksilön toiveena.”

Ikääntyneiden asumisen kehittäminen on aihealueena laaja ja monitahoinen. Epäselvät vastuut hyvinvointialueen ja kuntien välillä ovat aiheuttaneet kysymyksiä. Epäselvät vastuualueet voivat olla osasy siihen, että kunnan edustajien aktiivisuus yhteistyöhön on ollut vaihtelevaa. Roolien ja vastuiden selkeyttämisessä on syytä hyödyntää niiden alueiden kokemuksia, joissa näitä on jo ratkaistu. Ikääntyvien asumisen ennakoinnista, kotona asumisen tukemisesta ja välimuotoisesta asumisesta on olemassa laajalti tietoa ja oheismateriaalia. Rajallinen hankeaika ja yhden projektiasiantuntijan työpanos ovat määrittäneet hanketyöhön käytettävät resurssit. Tästä johtuen esimerkiksi ehdotetulle työryhmälle jäi useita tehtäväehdotuksia, joiden toteuttaminen hankeaikana jäi puuttumaan. Tiivis yhteistyö järjestöjen, vapaaehtoisten ja yrittäjien kanssa jäi hankeprosessissa ohueksi muun muassa aikataulujen yhteensovittamisen haasteiden vuoksi. Tulevaisuudessa näkyvämpi yhteistyö myös oppilaitosten, taloyhtiöiden, kaavoituksen ja rakennustoimen kanssa on toivottavaa. Ikääntyneiden asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen voi tulla näkyvämmäksi, mikäli teema tulisi omaksi opintojaksokseen hoiva- ja hoitotyön opetussuunnitelmissa. Tällöin oppilaitoksille tarjottaisiin lisää mahdollisuuksia syventää yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. Hyvinvointialue puolestaan voi saada yhteistyöstä arvokasta pääomaa tulevaisuuden työskentelyynsä.

Ohjaus- ja projektiryhmien kokoontumisissa on ollut hyviä ja monipuolisia keskusteluja ja niissä on tuotu esiin erilaisia näkökohtia. Ryhmien kokousten ajankohtien sopiminen mahdollisimman monelle sopivaksi on ollut haasteellista, kun kyse on usean henkilön ryhmistä. Varajäseniä varsinaisille ryhmän jäsenille on ollut hankala saada, jonka seurauksena esimerkiksi vanhusneuvoston edustus puuttui kahdesta kokoontumisesta. Ihanteellista olisi ollut, mikäli tapaamiset olisivat tapahtuneet kasvotusten etäyhteyden sijaan. Kolme ryhmäläistä poistui hankejäsenyydestä hankkeen keskivaiheilla. Projektityöryhmän jäsenet sekä ikäalueen muiden hankkeiden työntekijät näkevät hanke-ehdotusten implementoinnin paitsi yksilön ja yhteisön, myös talouden näkökulmasta perusteltuina. Jäseniltä puuttuu kuitenkin tarvittava päätöksentekovalta. Ymmärrys kunkin ikäryhmän hyvinvoinnin edistämisestä on olemassa, samoin tietoisuus niukkojen resurssien olemassaolosta. Haasteena ikääntyvien kotona asumisen tukemisessa on Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen korkea sairastavuusindeksi, joka on Suomen toiseksi korkein. Pohjoiskarjalaiset ovat noin 20 % sairaampia kuin suomalaiset keskimäärin. Kaikissa kunnissa Pohjois-Karjalassa sairastetaan enemmän ja tapaturmia sattuu yli 30 % enemmän kuin koko maassa keskimäärin. (THL, 2022.)

Kotona asuvien ikäihmisten näkökulmasta, digitaalisten palveluiden käytölle voi olla esteitä. Esteet voivat olla taloudellisia, jolloin laitteen tai yhteyden hankintaan tarvittavat varat puuttuvat. Ikääntyviltä voi puuttua riittävä tieto tai osaaminen palveluiden käytöstä. Ikääntyville tulee olla saatavilla lainalaitteita ja yhteiskäyttöpisteitä turvaamaan yhdenvertaista palveluiden saantia. Tiedottamisen onkin oltava selkeää ja palveluiden monikielistä. Tämän hankkeen kyselyssä tuli esiin se, etteivät kaikki ikääntyvät ole valmiita sijoittamaan asumiseensa. On pohdittava, onko rahallisen panostuksen haluttomuuteen olemassa vaihtoehtoja ja mitä ne olisivat. Aiempien vuosikymmenten toimintatapojen näkeminen sopivina ja käyttökelpoisina on saattanut joissain projektiryhmien pohdinnoissa kapeuttaa näköalaa. Tämä tarkoittaa sitä, että aiempien vuosikymmenten asumisratkaisut eivät välttämättä ole toteuttamiskelpoisia ja relevantteja tähän päivään. Entistä kovempi kilpailu resursseista myös rajoittaa mahdollisuuksia toteuttaa ihanteellisilta tuntuvia visioita.

Maaseutu- ja taajama-alueilla asuvien ikääntyvien keskuudessa on erilaisia asumiseen liittyviä tarpeita. Yksi ratkaisua vaativa haaste liittyy siihen, että maaseudulla asuvat ikääntyneet haluavat asua omakotitaloissaan

mahdollisimman kauan rajallisine toimintakykyineen. Palveluiden tasavertainen saatavuus kaikille on ongelmallista, sillä niitä voidaan tarjota liikkuvinkin palveluina vain rajallinen määrä. Oman haasteensa tuo valtakunnallinen ja hankaloituva hoitajapula. Ikääntyneet voivatkin hyötyä, jos kuulevat vertaisilta myönteisiä kokemuksia muutosta maaseudulta kaupunkiin. Kerrostaloasumisen helppous voi olla epäselvää. Mahdolliseen muuttamiseen liittyviin seikkoihin on oltava saatavilla tukea, rohkaisua ja kannustusta. Toisaalta maaseutujen autoitumiseen liittyvät haitat tiedostetaan.

4 Tulosten hyödyntäminen ja vaikutukset (tarkemmin liitteissä)

Tulosten hyödyntäminen ja vaikutukset on kuvattu tarkemmin liitteissä 1–9. Hankeaikana laadittiin toimenpideehdotukset hyödynnettäväksi ikääntyvien asumisen kehittämiseksi (Liite 1). Hanketiivistelmään (Liite 2) on koottu keskeinen hankeajan toiminta. Asukaskyselyn avulla selvitettiin alueen ikääntyvien ja heidän läheistensä näkemyksiä ja tarpeita ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseksi (Liitteet 3 ja 4). Ikäystävällisen kaupungin tarkistuslista (Liite 5) sekä Muistiystävällisen ja esteettömän asuinympäristön keskeiset suunnitteluperiaatteet (Liite 6) arvioitiin käyttökelpoisiksi ikääntyvien kotona asumisen tukemisessa ja asumisen ennakkoinnissa. Niiden systemaattista käyttöönottoa suositellaan ikä- ja muistiystävällisen asumisen toteuttamiseksi.

Mahdollisesti perustettavan yhteistyöryhmän tehtävänä ehdotetaan hankeaikana tuotetun ”Kotini ikäänny kanssani” -esitteen (Liite 7) systemaattista jakelua hyvinvointipisteisiin, työterveyshuoltoon, ikääntyvien palveluihin, palvelutarpeen arviointiin, seurakuntiin, järjestöihin, palo- ja pelastuslaitoksen turvallisuuskatselmusten sekä vapaaehtoisten hyödynnettäväksi ikääntyvien kotikäynnillä. Tarkoituksena on kannustaa ja tukea ikääntyviä oman asumisensa ennakkointiin. Esitettä on muokattu palautteen pohjalta. Ehdotus on, että työryhmä organisoii hankkeessa laadittujen ”Ikääntyneiden asumispalveluyksiköt” ja ”Ikääntyneiden perhehoito ja seniorikodit” karttojen (Liite 8) jakelun ikääntyvien ja heidän läheistensä, sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden sekä mahdollisten muiden tahojen saataville. Kartoilta löytyvät yksityiset palveluntarjoajat, Siun soten palvelupaikat, Joensuun kaupungin asumisvaihtoehdot sekä ammatillisten että toimeksiantosuhteisten perhehoitopaikkojen tarjoajat. Hankeaikana avattiin keskustelua asumisen ennakkoinnista maakuntalehti Karjalaisessa mielipidekirjoituksen muodossa (Liite 9).

Ikääntyneiden asumiseen liittyen tarvitaan panostamista yhteistyön rakenteisiin. Keskeiset ikääntyneiden asumisen kehittämistarpeet ovat tiedossa, ja seuraava askel on toimenpiteiden toteuttaminen kunnissa ja hyvinvointialueella. Tiedetään, että ikääntyneiden asumisen kehittäminen hyötyisi pitkäjänteisemmästä rahoituksesta. Mahdollisen rahoituksen vaikuttavuutta vahvistetaan tulosviestinnällä.

5 Hankeosapuolten ja alihankkijoiden roolit hankkeessa

Hankeosapuolia hankkeessa ovat olleet Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, alueen 13 eri kuntaa, järjestöt, oppilaitokset ja seurakunta sekä yksityiset ja julkiset palveluntuottajat. Hankkeen ohjausryhmässä on ollut jäseniä ympäristöministeriöstä, Siun soten kiinteistöyksiköstä, ikäihmisten palveluista ja hyvinvointialueen valmistelusta, vanhus- ja vammaisneuvostosta, Tohmajärven rakennustarkastuksesta, reumayhdistyksestä sekä Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistyksestä. Projektiryhmän edustajat ovat olleet Kontiolahden vammaisneuvostosta, Kiteen kaupungin kaavoituksesta, Nurmeskoti -yhdistyksestä, vanhusneuvostosta, sydänyhdistyksestä, Joensuun kaupungilta (talous ja työllisyys), eläkeläisliitosta, Karelia ammattikorkeakoulusta sekä Siun soten ikäihmisten palveluista.

6 Toteutettu hankeviestintä

Hanketavoitteet, ikääntyvien asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen toimenpide-ehdotuksineen on esitelty eri kuntien, kuten Heinävesi, Rääkkylä, Tohmajärvi, Polvijärvi ja Kontiolahti, vammais- ja vanhusneuvostojen kokouksissa. Ikääntyvien ääni osallisuuden toteuttamiseksi on kuultu järjestöjen, kuten Settlementin (Reijola ja Joensuun Noljaikka), Valoisa Vanhuus -yhdistyksen ja Juuan Ellinkulman tapaamisissa. Hankeyhteenveto esiteltiin päätösseminaarissa, joka suunnattiin sekä ikääntyville että heidän läheisilleen, ja sote-alan työntekijöille. Hankkeen toimenpide-ehdotukset esitetään Siun soten tulevaisuuslautakunnassa toukokuussa.

Siun soten viestintäpalvelut ovat olleet toteuttamassa hankeviestintää. Asiakaskysely julkaistiin ja sen tulokset kuvattiin Siun soten verkkosivuilla, sosiaalisessa mediassa ja kuntien sähköisissä julkaisuissa. Siun soten verkkosivuilla on kuvattu hanketavoitteet ja yhteenveto toimenpide-ehdotuksista. Hankeaikana on kirjoitettu mielipidekirjoitus asumisen ennakoinnista maakuntalehteen (Liite 9). Projektiryhmän jäsenet ovat viestineet ikääntyvien asumisen ennakoinnista ja kotona asumisen tukemisesta omille sidosryhmilleen. Hankeviestintää, ajatusten ja näkemysten vaihtoa, on käyty aiheen äärellä Siun soten ikäosaamisen työntekijöiden kesken – maailman ikäystävällisimmän asumisen saavuttamiseksi Pohjois-Karjalan hyvinvointialueelle. Sen saavuttamiselle on kaikki edellytykset olemassa.

Lähteet

Aluehallitus, 2023. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue. Pöytäkirja 26.01. <http://dynastyjulkaisu.pohjoiskarjala.net/VateJulk/kokous/2023100132.PDF>

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 759/1987. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759>

AsumisenApu, 2023a. Ikääntyvien asumisratkaisujen tukeminen – kehittämistyön tuloksia. [Ikääntyvien asumisratkaisujen tukeminen – kehittämistyön tuloksia - AsumisenApu.](#)

AsumisenApu, 2023b. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/asumisenapu-ikaantyneiden-asumisen-muutosten-tuki-ja-neuvonta>

Finlex, 2022. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023–2027. HE 129/2022. <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220129>

Heikkinen, P., Stolt, M., Hupli, M., Löppönen, M. & Suhonen, R. 2021. Ikäneuvolan merkitys ikääntyneiden itsenäiselle toimimiselle: 70-vuotiaiden palvelunkäyttäjien kokemuksia. *Hoitotiede* 33(3), 131–141.

Hyvönen, P. & Leppänen, S. 2021. Luontolähtöisellä kaupunkisuunnittelulla hyvinvointia iäkkäille. LAB Pro. <https://www.labopen.fi/lab-pro/luontolahtoisella-kaupunkisuunnittelulla-hyvinvointia-iakkaille/>

Ikääntyvien ja erityisryhmien asumisen toimeenpano-ohjelma, Joensuu 2021–2023. 2020186-4-7788.PDF (pohjoiskarjala.net)

Joensuun kaupungin asuntopoliittinen ohjelma, 2022. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=be179638-bf63-4558-92c2-cc2bd267dd5c>

Josefsson, K., Mäkelä, M., Gerasin, A., Ranta, O., Havulinna, S., & Noro, A. 2021. Millaisia tavoitteita iäkäs kotihoidon tai ympärivuorokautisen hoidon asiakas asettaa hoidolleen? *Gerontologia*, 35(3): 217–230. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.99232>

Karjalainen, maakuntalehti. Ikääntyvien asumispalveluista, 13.10.2022 ja 21.3.2023, perhehoidosta 18.1. ja 28.1.2023.

Kiikkilä, O. 2022. Muistiystävällistä ja yhteisöllistä asumista Poriin. Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu (ARTS). Terveys- ja hyvinvointialan arkkitehtuuri. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-202203172274>

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 790/2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220790>

Leppäniemi, T. & Honkonen, A. 2019. Teknologia voi lisätä kotona asumisen vuosia ja parantaa arkea. Laurea ammattikorkeakoulu. *Eläkkeensaaja* -lehti 5/2019.

Myller, T. & Puustinen, J. 2022. Ikäystävällisyys: näkökulmia Karelia-ammattikorkeakoulusta ja harvaan asutuilta alueilta. *Gerontologia* 36(3), 309–316. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.121309>

Oosi, O, Kortelainen, J, Luukkonen, T. & Haila, K. 2020. Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. Ympäristöministeriön julkaisu 8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-192-4>

- Oosi, O., Koramo, M. & Sadeoja, S. 2019a. Ikääntyneiden palvelu- ja yhteisökorttelien toteuttaminen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 1. Lahti. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Ikaantyneiden_palvelu_ja_yhteisokortteli\(49511\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Ikaantyneiden_palvelu_ja_yhteisokortteli(49511))
- Oosi, O., Kortelainen, J., Karinen, R., Jauhola L. & Luukkonen, T. 2019b. (Owal Group Oy) Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2. Lahti. <https://hissiin.fi/download/noname/%7B96F10A1A-248F-486E-8F83-C2E73186F8AC%7D/146422>
- Pohjavirta, O. 2021. Muistisairaiden identiteettiä tukeva asuminen. Innokylä. <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/muistisairaiden-identiteettia-tukeva-asuminen>
- Pulkki, J., Tynkkynen, L-K. & Jolanki, O. 2017. Aktivoivat, muuttuvat ja sopimattomat vanhenemisen paikat. Analyysi vanhuspalvelulain lähetekeskustelusta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82: 1. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201702161700>
- Rajaniemi, J. & Rappe, E. 2020. Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Ympäristöministeriön julkaisuja 2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-042-2>
- Reuter, A., Liddle, J. & Scharf, T. 2020. Digitalising the age-friendly city: insights from participatory action research. *Public Health* 17:e8281. <https://doi.org/10.3390/ijerph17218281>
- Ristolainen, H., Tiilikainen, E. & Rissanen, S. 2019. Kotona asuvien ikäihmisten palveluohjauksen vaikuttavuus – kuvaileva kirjallisuuskatsaus. *Gerontologia*, 32(4); 252–274. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.75681>
- Rusanen, M. 2017. Yksilö yhteisössä - Ikääntyneiden yksinäisyyden vähentäminen yhteisöllisellä asumisella. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/123456789/24766>
- Siun sote, 2023a. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen palvelustrategia 2023–2038 (luonnos). https://www.siunsote.fi/documents/393252/6561109/Siunsote_palvelustrategia_luonnos_12042023.PDF/6e50189c-bd60-f495-b9f9-b1fc13e581d5
- Siun sote, 2023b. Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen yhteinen tilannekeskus käynnistyy 3.4.2023 (sharepoint.com).
- Siun sote, 2023c. Tiedoksianto, ikäihmisten palveluiden toimialuejohtaja Eija Rieppo, palvelupäällikkö Sari Tarvainen, palvelujohtaja Riitta Gröhn.
- Siun sote, 2023d. Ikäneuvola. [Ikäneuvola - siunsote.fi](https://www.siunsote.fi/ikaneuvola)
- Siun sote, 2022a. Asumispalvelujen nykytilan kartoitus. Word asiakirja.
- Siun sote, 2022b. Kotihoidon ja terapiapalvelujen yhteistyöllä tuetaan ja vahvistetaan ikäihmisten toimintakykyä. <https://www.siunsote.fi/-/kotihoidon-ja-terapiapalvelujen-yhteistyolla-tuetaan-ja-vahvistetaan-ikaihminen-toimintakyky?redirect=%2F>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 11, 14 ja 19. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

- STM, 2021. Kotona asumisen teknologiat ikäihmisille (KATI) 2021–2023. Ohjelma ja hankeopas. <https://stm.fi/documents/1271139/2013549/KATI-ohjelma+ja+hankeopas+1.10.2020.pdf/5ed61131-9eff-c365-94c1-ffb18d74d397/KATI-ohjelma+ja+hankeopas+1.10.2020.pdf?t=1601546051101>
- STM, 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>
- Suomen seniorikodit Ry, 2023. Tiedoksianto, toiminnanjohtaja Susanna Leppänen.
- STM, 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>
- Tilastokeskus, 2022. väestöennuste/<https://pohjois-karjala.fi/2022/04/vaestoennuste/>
- THL, 2023a. Iäkäiden palvelujen järjestämisen tila hyvinvointialueiden aloittaessa: Vanhuspalvelujen tila - seurannan järjestäjäkyselyn tuloksia 2014–2022. Kauppinen, S., Forsius, P., Kainiemi, E. Raportti 4/2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-043-9>
- THL, 2023b. ICF-luokituksen rakenne. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/icf-luokituksen-rakenne>
- THL, 2022. Tiedosta arviointiin, tavoitteena paremmat palvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella. Alueellinen asiantuntija-arvio, syksy 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146021/URN_ISBN_978-952-343-958-0.pdf?sequence=1
- van Hoof, J., Marston, HR., Kazak, J. & Buffel, T. 2021. Ten questions concerning age-friendly cities and communities and the built environment. *Build Environ* 199(15):e107922. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2021.107922>
- Vanhustyön keskusliitto, 2021. Korjausneuvonta. <https://vtkl.fi/toiminta/korjausneuvonta>
- Weil, M. & Karls, JM. 1985. Case Management in human service practice. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1–28.
- WHO, 2022. Global age-friendly cities: a guide. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43755>
- WHO, 2007. Checklist of Essential Features of Age-friendly Cities. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2018/04/Age-Friendly-Checklist-WHOedit.pdf>

Hyödyllisiä linkkejä

[ASTA-hankkeen arviointi](#)

ARA (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus). 2023. https://www.ara.fi/fi-FI/Lainat_ja_avustukset/Avustus_vuokraasuntojen_korjaamiseksi_ikaantyneille_soveltuviksi

Muistava-työkalu | Hoitotyön tutkimussäätiö & Muistiliitto

<https://www.asumisenapu.fi/saaennakoida/>

THL, 2023. Iäkkäiden yhteisöllisen asumisen tarpeiden ennakointi (RRP-hanke 2023–2024) - THL

Asumisen-ennakoinnin-opas-12_2022-1.pdf (asumisenapu.fi)

Ikääntyneiden asuminen > Julkaisuja (ymparisto.fi)

<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/asumisenapu-ikaantyneiden-asumisen-muutosten-tuki-ja-neuvonta>

https://www.soste.fi/uutiset/miten-saada-jarjestot-mukaan-sote-palveluihin--toimintamallikoosteet-tarjoavat-ratkaisuja-jarjestojen-ja-julkisen-sektorin-yhteistyohon/?utm_source=Sote-resurssit+tehokkaampaan+k%C3%A4ytt%C3%B6n%2C+ker%C3%A4mme+ehdotuksia+%7C+Yrityslahjoituksia+j%C3%A4rjest%C3%Bille&utm_medium=email&utm_campaign=

<https://ssa.fi/palvelukodit/>

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/vanhuspalvelujen-tila-vanpal-/iakkaiden-yhteisollisen-asumisen-tarpeiden-ennakointi-rrp-hanke-2023-2024->

<https://www.talentia-lehti.fi/taytta-elamaa-senioripihassa/>

Liitteet

Tämä hanke eteni pääosin hankesuunnitelman mukaisesti. Tuotettu materiaali, tulokset, on löydettävissä paitsi tästä hankeraportista, myös Siun soten ikäalueen hankesivuilta sekä intran materiaalipankista. Liitteenä oleva materiaali on tarkoitettu sekä ikääntyville että heidän läheisilleen ja sotealan henkilöstön käyttöön. Materiaalin mahdollisimman laajaa käyttöönottoa toivotaan, joskin tämä vaatii aktiivista ja näkyvää tiedottamista sen olemassaolosta.

Hankkeessa koostetut toimenpide-ehdotukset ovat samansuuntaisia ja vahvistavat jo aiemman kehittämis- ja hanketyön tuloksia: yhteistyö (ehdotus nro 1: ikääntyvien asumisen kehittämisen yhteistyöryhmän perustaminen), valtakunnallisestikin todetun välimuotoisen asumisen lisääminen (ehdotus nro 2: lyhytaikaisen asumisen järjestäminen ja väli- ja monimuotoisen asumisen lisääminen), tiedon jakaminen ja keskustelun ylläpitäminen (ehdotus nro 3: asumisen ennakoinnin teemapäivien, tilaisuuksien ja valmennuskurssien järjestäminen), sekä yhä lisääntyvien ja kehittyvien digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen (ehdotus nro 4: asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen digitaalisissa palveluissa). Hanke-ehdotukset ovat muotoutuneet yhteistyössä projektiryhmän kanssa käydyissä kuukausittaisissa tapaamisissa, vanhus-

ja vanhusneuvostoissa käytyjen keskustelujen pohjalta kunnissa, sekä ikäihmisten toimihenkilöiden ja hanketyöntekijöiden sekä järjestöjen edustajien välisissä keskusteluissa. Näihin keskusteluihin osallistuneiden jokaisen työpanos ja asiantuntijuus on ollut arvokasta.

Muutos ihmisen terveydentilassa, toimintakyvyssä tai hyvinvoinnissa viittaa toiminnalla aikaansaatuun vaikuttavuuteen. Kustannusvaikuttavuus huomioi myös käytetyn taloudellisen pääoman. Vaikuttavuuden todentaminen siitä, kuinka ikääntyvien asumisen ennakointi on lisääntynyt tai vahvistunut tämän hankeajan puitteissa, on tulevaisuudessa ratkaistava kysymys. Vastaamiseen tarvittaisiin tarkempaa selvitystä ja lisäresursseja. Ilmeistä ja toivottavaa on, että asumisen ennakoinnin esiin tuominen eri yhteyksissä on kannustanut ikääntyneitä pohtimaan omaa tulevaisuuden asumistaan. Hanke-ehdotusta nro 3 on onnistuneesti lähdetty suunnittelemaan, kun syksyllä 2023 suunnitellaan ikääntyvien asumisturvallisuuden teemaa Areenan tapahtumaan. Tähän on vaikuttanut ikäalueen työntekijöiden halu tarttua tärkeän aiheen äärelle. Tuotosien ja niiden määrän korostaminen voi pidemmällä aikavälillä heikentää tehokkuutta ja lisätä kustannuksia, kun asiakkaan ja potilaan asioita ei hoideta kuntoon siinä vaiheessa, kun ne ovat vielä helppoa – ja halvempaa – hoitaa.

Maailman terveysjärjestön ikäystävällisen kaupungin tarkistuslista sekä muistiystävällisen ja esteettömän asuin ympäristön keskeiset suunnitteluperiaatteet on aiemmin todettu vaikuttaviksi työvälineiksi, kun halutaan tukea ikääntyvien kotona asumista ja huomioida ikäystävällinen asuin ympäristö.

Hankeaikana ilmenneet mahdolliset ongelmat on nähty haasteina, jotka on kuvattu luvussa 3.

LIITE 1 Toimenpide-ehdotukset

LIITE 2 Tiivistelmä

LIITE 3 Tiivistelmä asukaskyselyn (elokuu 2022) tuloksista

LIITE 4 Kyselyn saatekirje

LIITE 5 Ikäystävällisen asumisen arviointilomake

LIITE 6 Muistiystävällisen ja esteettömän asuin ympäristön keskeiset suunnitteluperiaatteet

LIITE 7 ”Kotini ikääntyy kanssani” -esite

LIITE 8 Kartat

LIITE 9 Mielipidekirjoitus, maakuntalehti Karjalainen

TOIMENPIDE-EHDOTUS	Kenelle	Kuka	POHJAUTUVAT HYVINVOINTIALUEEN STRATEGISIIN ARVOIHIN JA TAVOITTEISIIN asiakaslähtöisyys, inhimillisuus, arvostavuus ja osallistavuus
I Perustetaan ikääntyvien asumisen kehittämisen yhteistyöryhmä	Siun sote, vanhus- ja vammaisneuvosto, vapaaehtoisjärjestöt, AMK, srk, pelastuslaitos, ikäihmisten ja yksityisten hoivakotiyrittäjien edustus (Pohjois-Karjalan yrittäjät tai paikalliset yrittäjäjärjestöt)	Hankkeen projektiasiantuntija hankkeena Kuntien yhteyshenkilöt	<p>Työryhmän tehtävät: kuntakohtaiset keskustelut. Luo edellytyksiä kuntien väliselle mentoritoiminnalle verkosto- ja yhdyspintatyö vahvistamiseksi.</p> <p>Edistää ja luo edellytyksiä jo olemassa olevan ikäneuvolatoiminnan vahvistamiseksi hyvinvointialueen joka kuntaan yhteistyössä vanhusneuvostojen kanssa: osa-alueina erityisesti asumisneuvonta, muutostyöt ja korjausrakentaminen. Varhainen puuttuminen asumisen ongelmiin ja asumishäiriöihin sekä vuokravelkaantumiseen ja häätöjen estäminen. Ikäneuvola organisoii ”Ikääntyneiden asumispalveluyksiköt” kartat (LIITE 8) jakelun ikääntyvien ja heidän läheistensä, sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden sekä mahdollisten muiden tahojen saataville. Ikäystävällisyyden säilyttämiseksi, edistämiseksi ja vahvistamiseksi ikäneuvola organisoii ”Kunnan ikäystävällisen asumisen arviointilomakkeen” (WHO 2007, LIITE 5) kuntien systemaattiseen käyttöön ja suunnittelee vastaavan maaseutualueiden käyttöön.</p> <p>”Asumisen muutosten tuen ja neuvonnan, sekä ikääntyvien omaehtoisen asumisen ennakoinnin ja kotona asumisen tukemisen” teeman sisällyttäminen, kehittäminen ja käytäntöön saattaminen Pohjois-Karjalan hyvinvointialueelle laadittavaan monimuotoisten asumispalveluiden toimintamalliin (vrt. Asumisen Apu).</p> <p>Kotihoidon ja kotisairaanhoidon palvelujen saatavuuden huomioiminen. Kokoaa ja jakaa ikääntyville ja heidän läheisilleen tietoa julkisista ja yksityisistä palveluntuottajista, järjestötoimijoista, seurakunnan edustajista sekä ns. kotitalkkareista arjen askareisiin (pihatyöt, kauppa-, siivous-, ja apteekkiapu, pihatyöt: lumen luonti ja nurmikon leikkuu.</p>

			<p>Toimittaa jakeluun hankeaikana tuotetun ”Kotini ikääntyä kanssani” -esitteen (LIITE 7) ikäneuvoloihin, hyvinvointipisteisiin, työterveyshuoltoon, ikääntyvien palveluihin, seurakunnan, järjestöjen, palo- ja pelastuslaitoksen turvallisuuskatselmusten sekä vapaaehtoisten tekemien kotikäyntien yhteyteen.</p> <p>Hankerahoitusten hakeminen: esteettömyyskartoitukset Joensuun ja lähikuntien alueille (vrt. Taipalsaari).</p>
II Lyhytaikaisen asuminen järjestäminen ja väli- ja monimuotoisen asumisen lisääminen	Ikääntyvät	<p>Hyvinvointialue</p> <p>Kunnat</p> <p>Kunnan tekninen toimi, kiinteistöhuolto, asunto-osakeyhtiöt, rakennuksen omistajat</p> <p>Liikunta-, kulttuuri- tai tekninen toimi, kyläyhdistykset</p>	<p>Hyvinvointialueen strategisten arvojen mukainen uudis-, täydennys- ja korjausrakentaminen, sekä mahdollisen esteettömän, ekologisen ja yhteisöllisen ”Senioripiha II:n” tai ikääntyville suunnatun korttelin suunnittelu (vrt. Jyväskylä). Sijainti, tieyhteydet, (kerho)tilojen rakentaminen ja/tai järjestäminen (soluasuminen, hoitoringit) huomioidaan jo tarjous- ja suunnitteluvaiheessa. Selvitetään mahdollisuudet muuttaa tyhjiä vuokra-asuntoja esteettömiksi ikääntyvien ”soluasunnoiksi”, joihin mahdollisuus saada palveluita. Korjattavien ja purettavien asuntojen tunnistaminen. Asuntojen investointien ja käyttökustannusten rahoituksen sekä hissi- ja esteettömyysavustusten hakeminen. Kiinteistön omistajien suostumus asuntojen korjaamistöihin ja niistä aiheutuviin kuluihin. Riittävät levähdyspaikat asuinympäristöön.</p> <p>Kuntiin asuin ympäristöjen 14 keskeistä suunnitteluperiaatetta tutustuttavaksi ja hyödynnettäväksi (Kiikkilä 2022, LIITE 6).</p>

<p>III Ikääntyvien asumisen ennakkoinnin teema-, koulutus- tai seminaaripäivän sekä muiden seminaarien järjestäminen</p>	<p>Ikääntyville ja heidän läheisilleen</p> <p>Ikääntyvien parissa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan työntekijöille</p> <p>Yksityisille kiinteistöjen omistajille</p>	<p>Projektiasiantuntija, AMK, Riveria, Siun sote, kansalaisopisto, pelastuslaitos, Setlementti, maakuntaliitto, Joensuu kaupunki (asuntotoimi), korjausneuvoja, Suomen seniorikodit, Muistiliitto, P-K:n sotu</p>	<p>Yhdyspintatyöskentelyn toteuttaminen. Teemojen ja kampanjoiden jatkuvuus kuntien, hyvinvointialueen tai järjestöjen toimesta.</p> <p>Sisältö: perhehoitokodin perustaminen, yrittäjän vinkit, kokemusasiantuntijan puheenvuoro, kriteerit yhteisölliselle (ent. palveluasuminen) ja ns. väli- ja monimuotoiselle asumiselle, ohjaus asumisen ennakointisuunnitelman tekemiseksi (Asumisen Apu), oman asumisen pikatesti, kotiopas.fi (senioriasumisen yksiköt paikkakunnittain). Tietoa vanheneminen.fi = Vanhuuteen varautumisen teemasivusto, jossa yhtenä teemana on asuminen.</p> <p>Asumissosiaalisen (sosiaalinen tuki ja palvelut) työn huomioiminen palvelurakenteissa sekä sen vahvistaminen tukemalla henkilöstön menetelmällistä osaamista jatko- ja täydennyskoulutuksin.</p>
<p>IV Ikääntyvien asumisen ennakointi huomioidaan mahdollisella digitaalisella palvelualustalla ja muissa digitaalisissa palveluissa</p>	<p>Ikääntyvät ja heidän läheisensä</p> <p>Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset</p> <p>Opiskelijat</p> <p>Julkiset ja yksityiset palveluntuottajat</p>	<p>Hyvinvointialue</p> <p>Kunnat</p>	<p>Digituen saatavuuden varmistaminen, vanhustyön keskusliiton teknologiasalkun hyödyntäminen, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n ikäteknologiakeskus, Oman asumisen pikatestin ja asumissuunnitelman tekeminen, asumisen oppaaseen tutustuminen (Asumisen Apu -sivusto).</p> <p>Tieto asunnon korjaus- ja muutoneuvonnasta, remonteista, LVI-yrityksistä, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksesta, kustannuksista, kodin valaistuksesta, pienapuvälineistä esim. keittiöön, apuvälineyksikön palveluista ja seniorineuvonnasta.</p> <p>Palvelualustalta löytyy kodin turvallisuuden tarkastuslista, luettavaa materiaalia asumisen ennakkoinnista, aputahojen yhteystietoja koti- ja pihatöihin, siivous-, kauppa- ja apteekkiapuun sekä vertaistukeen. Palvelualustalta löytyy asuntotoimen yhteystiedot, tieto asumisen eri vaihtoehtoista hyvinvointialueella (kartat), digineuvonnan ja -palveluiden, ikäneuvolan, muuttoavun ja seurakunnan tarjoaman Apuristin yhteystiedot.</p>

Ilo asua -hankkeessa laadittiin toimenpidesuunnitelma ikääntyvien asumisen kehittämiseksi

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen ja kuntien välisten, yhteisesti sovittujen vastuualueiden selkeyttäminen ikääntyvien asumisessa on tarpeen. Valtakunnallisesti ja alueellisesti tarvitaan yhä enemmän itsenäisen ja tuetun hoiva-asumisen väliin sijoitettavaa välimuotoista asumista. Ikääntyvän oman vastuun selkeyttämisestä asumisen suhteen voidaan tukea jakamalla tietoa asumisen ennakkoinnin keinoista. Asumiseen liittyvät asiat ovat turvallisuuden, työllisyyden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäksi keskeisiä yhteisvastuullisia asioita, johon tarvitaan yhteistyötä kuntien kanssa. Peruspalvelunaan kunnat vastaavat kaavoituksesta ja kotien rakentamisesta. Asumisneuvonnan keinoin voidaan samanaikaisesti tuoda kunnille säästöjä. Parhaimmillaan voidaan vähentää raskasta ympärivuorokautista, tuettua asumista.

Ilo asua -hankkeen keskiössä on ollut ikääntyvien omaehtoinen asumisen ennakointi heidän asumisratkaisuisaan. Painopistealueena on ollut ikääntyvien kotona asumisen tukeminen heidän hyvinvointinsa ja asumisensa turvaamiseksi. Hanke on saanut rahoitusta ympäristöministeriöltä. Asumisen ennakkoinnista ja kotona asumisen tukemisesta on keskusteltu vanhusneuvostoissa, ikääntyville suunnatuissa tapahtumissa ja järjestöjen tilaisuuksissa. Tällöin on jaettu hankkeessa laadittua ”Kotini ikäänny kanssani” -esitettä. Hankkeessa on laadittu Siun soten ja yksityisten palveluntuottajien sekä tuetun asumisen, että perhehoidon ja seniorikotien sijainnin kartat. Kartat on suunnattu sekä ikääntyneille että heidän läheisilleen, ja ovat hyödynnettävissä sosiaali- ja terveydenhuollossa toimiville.

Hankkeessa laadittiin Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen strategisten arvojen mukainen *ikääntyvien asumisen kehittämisen toimenpidesuunnitelma*. Suunnitelma on hyödynnettävissä hyvinvointialuetta koskevan päätöksenteon ja toiminnan suunnittelun tueksi ikääntyvien asumisen kehittämisessä. Toimenpidesuunnitelman hyödyntämisen on arvioitu

- 1) tukevan ikääntyvien ikäystävällistä kotona asumista ja omaehtoista asumisen ennakkointia, kun toimintakyky tulee muutoksia,
- 2) vahvistavan ikääntyvien tietoperustaa, valmiuksia ja osallisuutta asumisen kysymyksissä,
- 3) vahvistavan ikääntyvien tarpeiden ja yhteisöllisyyden huomioimista asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä teknologian hyödyntämisessä,
- 4) tukevan esteettömien ja muunneltavien senioriasuntojen sekä väli- ja monimuotoisten asumisratkaisujen kehittämistä, korjaamista ja rakentamista, sekä
- 5) entistä näkyvämmän keskustelun ja toiminnan jatkumisen aiheen äärellä (ikääntyvien kotona asumisen tukeminen ja asumisen ennakointi).

Hyvinvointialueen strategiset tavoitteet ovat ohjanneet toimenpide-ehdotusten laadintaa yhdessä kunta-, järjestö-, ja hyvinvointialueen hankeyhteistyön kanssa. Hankkeen projekti- ja ohjausryhmien keskustelut sekä yhteistyö asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa ovat olleet keskeisessä roolissa. Strategisten tavoitteiden mukaisesti toiminnan suunnittelua on ohjannut hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen. Hankkeessa ehdotettavat toimenpiteet ovat:

1. hyvinvointialueella aloittaa työskentelyn ikääntyvien asumisen kehittämisen työryhmä, jonka työpanoksella vahvistetaan jo toiminnassa olevan ikäneuvolatoiminnan näkyvyyttä, sekä hyvinvointialueen ja kuntien välistä yhteistyötä,
2. lyhytaikaisen asumisen järjestäminen sekä väli- ja monimuotoisen asumisen lisääminen turvaan,
3. ikääntyvien asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen aihealueena pysyy keskusteluissa teemapäivien, -tilaisuuksien sekä valmennuskurssien keinoin,
4. ikääntyvien asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen nostetaan osa-alueeksi mahdollisella digitaalisella palvelualustalla ja digitaalisissa palveluissa.

Toimenpide-ehdotukset tähtäävät hyvinvointialueen kriittisten menestystekijöiden vahvistamiseen eli perustason palvelujen turvaamiseen, integraatioon ja erityistason palvelujen tarpeen vähentämiseen, digitalisaation hyödyntämiseen sekä toiminnan sujuvuuden, laadun ja vaikuttavuuden parantamiseen. Tahtotilana on tarjota tukea, turvaa ja hyvinvointia pohjoiskarjalalaisille. Tämän seurauksena Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen on arvioitu olevan – vaatimattomasti – maailman ikäystävällisimmän asumisen maakunta.

Mari Mynttinen
projektiasiantuntija
mari.mynttinen@siunsote.fi
013 330 8550

“Pienessä yhteisökodissa, jossa laulu ja nauru raikaa” - ikääntyvien asumisen kehittämisen kyselyn tuloksia

Siun-soten ja ympäristöministeriön Ilo asua - ikääntyvien asumisen kehittämishankkeessa selvitettiin ikääntyvien ja heidän läheistensä ajatuksia siitä, millainen asuminen palvelee parhaiten heidän jokapäiväistä elämäänsä nyt ja tulevaisuudessa. Ajatuksia kysyttiin elokuussa 2022 asukaskyselyllä, johon oli mahdollista osallistua Siun-soten verkkosivuilla ja tarvittaessa myös postitse toimitetulla kyselylomakkeella. Kyselyn tavoitteena oli tuottaa tietoa pohjoiskarjalalaisten sekä heidän läheistensä näkemyksistä ikääntyvien asumisesta, sekä laajentaa ymmärrystä asumiseen liittyvistä tuen tarpeista.

Ikääntyvien vastauksia kertyi 73 kappaletta ja läheisten vastauksia 70 kappaletta. Ikääntyvien keski-ikä oli 70,4 vuotta. Kyselyssä ei ollut ikärajausta, ja vastaajien ikä vaihteli 30 vuodesta 85 vuoteen. Kyselyyn vastanneet läheiset olivat 15-66-vuotiaita keski-ikänsä ollessa 48,9 vuotta. On huomattava, että kyselyyn vastanneiden ikääntyvien omaisten keski-ikä oli 80,6 vuotta. Tämä tarkoittaa sitä, että läheisten näkemykset koskivat yli kymmenen vuotta vanhempia ikääntyviä kuin mitä itse ikääntyvät kyselyyn vastaajat edustivat. Näin ollen luvut ovat lähinnä suuntaa antavia, eivät sinänsä vertailukelpoisia. Vastaajia oli liki kaikista Pohjois-Karjalan kunnista.

”Omien rakkaiden kalusteiden, kirjojen ja taiteen ympäröimänä”

Ikääntyvien turvallisuuden tarve oli ensisijalla heidän asumisen kehittämisensä suhteen. Vastausten perusteella turvaa toi luottamus siihen, että palvelut ovat saatavilla ja lähellä. Palveluilla tarkoitettiin terveystalouksia, kauppa, ja apteekkia sekä mahdollisia kyytipalveluita. Turvallisuuden tunnetta vahvisti asunnon esteettömyys eli se, että asunnossa oli helppo liikkua ja toimia arjen askareissa. Haasteita toivat portaat, hissittömyys ja tietyt kodinhoitoaskareet, kuten pihan hoito ja lämmitys.

Asumisneuvonnalle koettiin olevan jossain määrin tarvetta, ja palvelupisteitä kaivattiin erityisesti pienemmille paikkakunnille. Noin puolelle vastaajista lisäkustannukset asumisen muutostöille eivät olleet este, kun taas noin puolet koki kustannukset esteenä. Kodikkuus, tuttuus ja viihtyisyys olivat asumisen toivottuja elementtejä.

- Omien rakkaiden kalusteiden, kirjojen ja taiteen ympäröimänä asuminen olisi parasta, kirjoitti eräs ikääntyvä vastaaja.

Yksinäisyys ja kulkuyhteydet huolestuttivat vastaajia, ja omaishoitajille toivottiin tukea. Harrastusmahdollisuudet nähtiin tärkeänä toimintakyvyn ylläpitämisessä, ja pariskunnille sopivia asumismuotoja toivottiin. Ikääntyvistä vastaajista liki puolet asui omakotitalossa.

Vastauksissa tunnistettiin myös ikääntyvien läheisten tuen tarve. Läheiset kokivat ensiarvoisen tärkeäksi se, että he voivat luottaa omaistensa olevan turvassa. Huolta aiheuttivat omaisen liikkumisen heikentyminen ja palveluiden saatavuus. Ikääntyvän asumispaikkakunnan pysyvyys oli läheisille tärkeää. Läheisten näkemys oli, että heidän ikääntyvä omaisensa tulee viiden vuoden kuluttua asumaan palveluasumisen piirissä. Ikääntyvät itse ajattelivat asuvansa nykyisessä kodissaan.

Vastauksia hyödynnetään ikääntyvien asumisen kehittämisen suunnittelussa

Ilo asua - ikääntyvien asumisen kehittämishanke on osa Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa sekä kansallista ikäohjelmaa ikäkyvykkään Suomen saavuttamiseksi. Hankkeessa laaditaan Pohjois-Karjalan hyvinvointialuetta koskeva ikääntyneiden asumisen suunnitelma.

Kyselyn tuottamaa tietoa hyödynnetään Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen ikääntyvien ennakoivaa kotona asumista tukevien toimenpiteiden suunnittelussa. Suunnitelman pohjana ovat hankkeen asiantuntijaryhmien yhteensovitetut ehdotukset yhdistettynä asukaskyselyn tuloksiin. Suunnitelma on hyödynnettävissä hyvinvointialuetta koskevan päätöksenteon ja toiminnan suunnittelun tueksi ikääntyvien asumisen kehittämisessä. Tämän kyselyn tulokset ovat yhteneviä eri puolilla maata tehtyjen aiempien ikääntyvien asumisen kehittämisen kyselyiden kanssa.

Viihtyisän, toimivan, ja turvallisen asumisen merkitys korostuu ikääntyessä hyvän ja sujuvan arjen toteutumiseksi. Ennakoimalla ikääntymisen mukanaan tuomia toimintakyvyn haasteita, asuminen voi usein jatkua ikäystävällisesti halutulla tavalla joko omassa asunnossa tai hoivan piirissä.

Ikääntyvä pohjoiskarjalainen tai hänen läheisensä, tule mukaan asumisen kehittämiseen!

Viihtyisän, toimivan, ja turvallisen asumisen merkitys korostuu ikääntyessä. Hyvä ja sujuva arki on liki jokaisen toiveissa. Ennakoimalla ikääntymisen mukanaan tuomia toimintakyvyn haasteita, asuminen voi usein jatkua ikäystävällisesti halutulla tavalla joko omassa asunnossa tai hoivan piirissä.

Kerro, millainen asuminen palvelee parhaiten nyt ja tulevaisuudessa jokapäiväistä elämääsi ja/tai ikääntyvän läheisesi elämää. Voit vaikuttaa ikäystävällisen asumisen kehittämiseen Pohjois-Karjalassa vastaamalla kyselyyn oheisen linkin kautta, sähköpostitse tai perinteistä postia lähettämällä. Kyselyyn vastataan anonyymisti, eli henkilöllisyytesi ei tule esille missään vaiheessa. Vastauksia hyödynnetään Ilo asua -ikäntyvien asumisen suunnitelmassa, joka keskittyy ikä- ja muistiystävällisyyden toteutumiseen ja toimivien asumisen ratkaisujen löytämiseen yhteistyön keinoin. Hanke on ympäristöministeriön rahoittama.

Vastauksesi on erityisen arvokas, kiitos siitä! Vastausaikaa on 21.8.22 saakka.

Vastauslinkit (kopioi linkki koneesi haku/osoitekenttään)

Ikääntyvä: <https://link.webpolsurveys.com/S/CD755EBBBF16EC06>

Läheinen: <https://link.webpolsurveys.com/S/CA871C04B5F7F3CA>

Mikäli vastaat sähköpostitse tai perinteisen postin välityksellä, ole yhteydessä projektiasiantuntija Mari Mynttiseen (yhteystiedot alla).

Kysythän tarvittaessa lisätietoja.

Mari Mynttinen

Projektiasiantuntija

Ilo asua - ikääntyvien asumisen kehittäminen

Kehittämisyksikkö, Siun sote

Torikatu 18 A, 4 krs

80100 Joensuu

mari.mynttinen@siunsote.fi

puh 013 330 8550

IKÄYSTÄVÄLLISYYDEN EDISTÄMINEN ASUINALUEILLA JA TAAJAMISSA (YMPÄRISTÖMINISTERIÖN JULKAISUJA 2020:2)

Ikäystävällisen kaupungin tarkistuslista

Tarkistuslista perustuu WHO:n maailmanlaajuiseen Ikäystävälliset kaupungit -projektiin, johon on osallistunut 33 kaupunkia 22 maasta. Lista on tarkoitettu hyödynnettäväksi kaupunkialueen oman toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Yksityiskohtaisempaa tietoa on saatavilla WHO:n Global Age-Friendly Cities Guide -julkaisusta.

1 Ympäristö ja julkiset rakennukset	Pisteet 1–3
– Julkiset tilat ovat siistejä ja miellyttäviä.	
– Puistoissa ja muilla ulkoilualueilla on tarpeeksi penkkejä, jotka ovat turvallisia ja hyvin hoidettuja.	
– Jalkakäytävät ovat hyvin hoidettuja, esteettömiä ja ne on varattu ainoastaan jalankulkijoille.	
– Jalkakäytävien pinnoite ei ole liukas. Käytävät ovat riittävän leveitä apuvälineitä käyttäville ja katukiveykset risteyksissä madallettuja.	
– Suojateitä on tarpeeksi ja niitä pystyvät käyttämään eri tavoin liikkumisesteiset henkilöt henkilöt. Suojatiet erottuvat visuaalisesti tai äänen perusteella. Liikennevaloristeyksissä kadun ylittämiseen tarkoitettu aika on tarpeeksi pitkä.	
– Saarekkeet vilkkaasti liikennöidyillä kaduilla, tarpeen mukaan yli- ja alikulkuja.	
– Autoilijat antavat tietä jalankulkijoille risteyksissä ja suojateillä.	
– Pyörätiet ja jalkakäytävät on erotettu toisistaan.	
– Julkisten alueiden turvallisuuteen kiinnitetään huomiota hyvällä valaistuksella, poliisin partioinnilla ja yhteisötoiminnalla	
– Palvelut sijaitsevat lähellä toisiaan ja pääsy niihin on esteetön.	
– Ikääntyneille on erillisiä palvelujärjestelyjä, esimerkiksi erilliset jonot tai palvelutiskit.	
– Rakennusten ulko- ja sisäpuolella on selkeät opasteet. Istumapaikkoja ja käymälöitä on riittävästi, hisseihin ja portaisiin on helppo päästä ja lattiamateriaalit ovat turvallisia.	
– Julkisia wc:tä on tarpeeksi sisä- ja ulkotiloissa ja ne ovat siistejä, hyvin hoidettuja sekä helppopääsisiä.	

Julkinen liikenne -osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämisehdotuksia:	
2 Liikenne	Pisteet 1–3
– Julkisen liikenteen maksut ovat kohtuuhintaisia ja selvästi näkyvissä.	
– Julkinen liikenne on luotettavaa ja säännöllistä, myös yöllä, viikonloppuisin ja loma-aikoina.	
– Kaikki kaupunginosat ja palvelut ovat saavutettavissa julkisen liikenteen avulla, yhteydet ovat hyvät sekä reitit ja kulkuneuvot on selvästi merkitty.	
– Julkisen liikenteen ajoneuvot ovat siistejä, hyvin huollettuja, esteettömiä, ruuhkattomia ja niissä on istuimia, jotka on varattu vanhuksille ja liikuntarajoitteisille matkustajille.	
– Vammaisille on tarjolla omia julkisen liikenteen ratkaisuja.	
– Kuljettajat pysähtyvät pysäkeillä ja odottavat matkustajien istuutumista ennen liikkelelähtöä.	
– Julkisten liikennevälineiden pysäkit sijaitsevat sopivilla paikoilla ja ne ovat turvallisia, siistejä ja selvästi merkittyjä. Pysäkeillä on istumapaikkoja ja ne tarjoavat riittävän sääsuojan.	
– Aikatauluista ja reiteistä on tarjolla kattavaa ja helposti ymmärrettävää tietoa.	
– Rajallista julkista liikennettä täydennetään vapaaehtoisilla ratkaisuilla.	
– Taksit ovat kohtuuhintaisia ja esteettömiä. Kuljettajat ovat avuliaita ja ystävällisiä.	
– Tiet ovat hyvässä kunnossa ja hyvin valaistuja. Sadevesiviemärit ovat katettuja.	
– Liikennevirrat ovat hyvin ohjattuja.	
– Tiealueilla ei ole näköesteitä.	
– Liikennemerkkit ja liittymät ovat hyvin näkyvissä ja hyvin sijoitettuja.	
– Ajo-opetusta ja kertauskursseja tarjotaan kaikenikäisille henkilöille.	
– Pysäköintialueet ovat turvallisia ja sopivasti sijoitettuja. Parkkipaikkoja on riittävästi.	
– Invapysäköintipaikkoja on riittävästi ja niiden oikeaa käyttöä noudatetaan.	

Julkinen liikenne -osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämissuhteuksia:	
3 Asuminen	Pisteet 1–3
– Ikääntyneille on tarjolla riittävästi asuntoja, joissa asumiskulut ovat kohtuulliset. Asunnot sijaitsevat alueilla, jotka ovat turvallisia ja lähellä palveluita sekä muita asukkaita.	
– Edullisia kodinhoitoon ja huoltotöihin liittyviä palveluita on saatavilla riittävästi.	
– Asunnot ovat hyvätasoisia ja tarjoavat riittävästi suojaa ja turvallisuutta mukaan lukien asianmukainen lämmitys ja ilmastointi/viilennys.	
– Asunnon sisätiloissa ja kerrostalojen yhteisissä tiloissa on helppo liikkua.	
– Kodin muutostyöt ovat mahdollisia ja kohtuuhintaisia. Palvelujen tarjoajat ymmärtävät ikääntyneiden tarpeet.	
– Julkiset ja yksityiset vuokra-asunnot ovat puhtaita, hyvin ylläpidettyjä ja turvallisia.	
– Vammaisille ja huonokuntoisille vanhuksille on tarjolla riittävästi kohtuuhintaisia asuntoja. Asuntoihin on saatavilla tarvittavat palvelut.	
– Paikoillaan vanhenemisen mahdollisuus (ageing in place), riittävä tiedotus kotona asumisesta tukevista palveluista.	
– Ikäihmisten asunnot ovat yhteydessä ympäröivään yhteisöön ja asuinalueeseen	
Asuminen osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämissuhteuksia:	
4 Osallistuminen	Pisteet 1–3
– Erilaisiin tapahtuma- ja toimintapaikkoihin on helppo päästä julkisilla kulkuneuvoilla. Paikat ovat esteettömiä ja hyvin valaistuja.	
– Tapahtumien aikataulut sopivat ikäihmisille.	
– Aktiviteetteihin ja tapahtumiin voi osallistua sekä yksin että muiden seurassa.	
– Aktiviteetteihin ja tapahtumat ovat kohtuuhintaisia eikä niihin sisälly piilo- tai lisäku- luja.	

– Aktiviteeteista ja tapahtumista sekä niiden esteettömyydestä ja liikenneyhteyksistä on saatavilla riittävästi tietoa.	
– Vaihtelevaa toimintaa tarjotaan palvelemaan eri ikääntyneiden ryhmien tarpeita.	
– Ikääntyneille tarkoitettuja tilaisuuksia pidetään julkisissa tiloissa kuten kirjastoissa, kouluissa, asukastuvilla, puistoissa ja kunnallisissa liikuntapaikoissa.	
– Kiinnitetään erityistä huomiota syrjäytymisvaarassa oleviin ihmisiin.	
Osallistuminen osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämissuhteita:	
5 Arvostus ja osallisuus	Pisteet 1–3
– Ikääntyneiden mielipiteet otetaan säännöllisesti huomioon yksityisten ja julkisten palvelujen kehittämisessä ja suunnittelussa.	
– Erilaisia tarpeita palvelevia tuotteita ja palveluita on tarjolla yksityisellä ja julkisella puolella.	
– Palvelujen henkilökunta on kohteliasta ja avuliasta.	
– Ikääntyneet ovat esillä tiedotusvälineissä ja heitä käsitellään positiivisesti ilman stereotyyppioita.	
– Julkiset tapahtumat ja paikat suunnitellaan eri sukupolvien edustajille ja niiden suunnittelussa otetaan huomioon eri-ikäisten tarpeet ja mieltymykset.	
– Ikääntyneet huomioidaan myös perheille suunnatuissa tilaisuuksissa.	
– Kouluissa tarjotaan mahdollisuuksia saada tietoa ikääntymisestä ja ikääntyneitä ihmisiä on mukana koulujen toiminnassa.	
– Ikäpolvet yhteen tuovia tilaisuuksia ja tapahtumia järjestetään säännöllisesti.	
– Ikääntyneiden aiemmat ja nykyiset ansiot ja saavutukset tunnustetaan.	
– Myös huonossa taloudellisessa tilanteessa olevilla iäkkäillä on mahdollisuus käyttää julkis-, vapaaehtois- ja yksityissektorin palveluja.	
Arvostus ja osallisuus osa-alue yhteensä	

Kommentteja ja kehittämissuhteita:	
6 Tiedonvälitys	Pisteet 1–3
– Tehokas perustason tiedonvälitys tavoittaa kaikenikäiset kaupunkilaiset.	
– Tiedonvälitys on koordinoitua, säännöllistä ja tieto on helposti saatavilla.	
– Ikääntyneitä kiinnostavaa tietoa on säännöllisesti tarjolla.	
– Suositaan helposti ymmärrettävää suullista tiedonvälitystä.	
– Syrjäytymisvaarassa olevat ikääntyneet saavat henkilökohtaista tiedonvälitystä.	
– Julkiset ja kaupalliset palvelut tarjoavat henkilökohtaista palvelua pyydettyä.	
– Painettu tieto on tarjolla tarpeeksi isolla ja selvällä kirjasinkoolla painettuna, otsikointi on helposti luettavaa.	
– Suullinen ja kirjallinen tiedonvälitys on yksinkertaista ja ymmärrettävää.	
– Puhelinvastaajapalveluissa käytetään rauhallista ja selvää ohjeistusta, ja vastaajan viesti on mahdollista kuunnella uudestaan.	
– Ilmainen tai edullinen internetyhteys on tarjolla julkisissa paikoissa kuten kirjastoissa tai asukastuvilla.	
– Laitteissa kuten kännyköissä, radioissa, televisioissa sekä pankki- ja lippuautomaateissa on isot näppäimet ja kirjasinkoot.	
Tiedonvälitys osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämissuhteita:	
7 Sosiaali- ja terveystyöt	Pisteet 1–3
– Terveystyöt ja tukityöt on tarjolla riittävästi terveyden edistämisen, ylläpidon ja palauttamisen kannalta.	
– Kotona tarjottavat palvelut sisältävät terveyden- ja hoivapalveluja sekä kodinhoitoa.	
– Sosiaali- ja terveystyöjen sijainti on keskeinen ja ne on helppo saavuttaa eri kuluvälineillä.	

- Ikääntyneiden palvelukeskukset ja asunnot sijaitsevat lähellä palveluita ja alueen muuta asutusta.	
- Ikääntyneiden käyttöön tarkoitetut rakennukset ovat turvallisia ja esteettömiä.	
- Ikääntyneille on tarjolla helposti ymmärrettävää tietoa sosiaali- ja terveyspalveluista.	
- Henkilökunta kunnioittaa ikääntyneitä asiakkaita ja heidät on koulutettu ottamaan huomioon ikääntyneiden tarpeet.	
- Taloudelliset esteet julkisten palvelujen käytölle on minimoitu.	
- Kaikenikäisten asukkaiden tekemää vapaaehtoistyötä pyritään tukemaan.	
- Palvelujärjestelmä on koordinoitu ja hallinnollisesti yksinkertainen.	
- Kaupungissa on riittävästi hautausmaita ja niille on helppo päästä.	
- Kaupungin turvallisuutta ja hätätilanteita koskevissa suunnitelmissa otetaan huomioon ikääntyneiden rajoitukset ja voimavarat.	
Sosiaali- ja terveyspalvelut osa-alue yhteensä	
Kommentteja ja kehittämissuhteita:	

Yhteiskunnallinen osallistuminen ja työelämä -osio jää tämän ulkopuolelle, koska keskiössä on ikääntyvien asumisen ennakointi ja kotona asumisen tukeminen.

Muistiystävällisen ja esteettömän asuinympäristön keskeiset suunnitteluperiaatteet sekä lähtökohtia niiden toteuttamiselle (Kiikkilä, 2022).

<p>Yksilön huomioiminen ja osallistaminen</p> <p>Yksilöillä on erilaisia mieltymyksiä ja tarpeita, jotka voivat muuttua ajan myötä ja mahdollisten sairauksien edetessä. Asumisessa näihin pyritään vastaamaan muuntojoustavilla tiloilla.</p> <p>Ikääntyville turvataan mahdollisuudet osallistua asumisensa suunnitteluun ja vaikuttaa asuinympäristöönsä, kuten personoida ympäristöä omilla tavaroillaan sekä olla osa ympäröivää yhteisöä.</p>	<p>Tuttuus</p> <p>Tuttuus voi yksilöä ylläpitämään toimintakykyään sekä toimimaan ympäristössään. Se voi mahdollistaa ympäristöstä nauttimisen.</p> <p>Tuttuutta voidaan luoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ympäristön personoinnilla ja muokkaamisella yksilön tutuilla tavaroilla -Tuttujen kasvien käyttämisellä pihalla -Tutulla arkkitehtuurilla
<p>Ympäristön muuntojoustavuus</p> <p>Asuinympäristöjen tulisi vastata ikääntyvien muisti- ja muiden sairauksien eri vaiheisiin ja niiden asettamiin tarpeisiin.</p> <p>Ympäristöjen tulisi voida muuttua tarpeiden muuttuessa. Muuntojoustavuutta voidaan luoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mahdollistamalla apuvälineiden lisäämisen asuntoihin tarpeen mukaan - Mahdollisuuksilla muuttaa asuntojen kokoa ja huoneiden määrää 	<p>Ympäristöjen ymmärrettävyys ja hahmotettavuus</p> <p>Erityisesti muistisairaudet voivat vaikeuttaa hahmottamista. Ymmärrettävät ja hahmotettavat ympäristöt voivat vähentää yksilön hämmennystä ja sekaannusta sekä lisätä turvallisuutta. Hahmotettavuutta ja ymmärrettävyyttä voidaan lisätä:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Tilojen välisillä näköyhteyksillä -Tilassa käytettävillä värien kontrasteilla, värierioilla sekä valaistuksella -Tilan akustiikalla
<p>Turvallisuus ja riskien vähentäminen</p> <p>Ympäristön turvallisuus voi muodostua emotionaalista turvallisuudesta, ympäristön esteettömyydestä ja vaivattomista liikkumismahdollisuuksista. Turvallisuus vahvistaa ikääntyvän toimintakykyä toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Ympäristön turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vähentämällä kaatumisriskejä - Ympäristön esteettömyydellä - Tilojen helpolla hahmotettavuudella - Yhteisöllisyydellä ja sosiaalisilla kontakteilla - Tuttuudella 	<p>Orientoituminen ja reitin löytäminen</p> <p>Erityisesti muistisairaudet voivat vaikeuttaa aikaan ja paikkaan orientoitumista. Hahmottamisvaikeudet voivat aiheuttaa eksymistä. Orientoitumista ja reitin löytämistä voidaan tukea:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Tilojen välisillä näköyhteyksillä -Maamerkeillä -Ympäristöön sijoitettavilla vihjeillä -Yön ja päivän erilaisella valaistuksella
<p>Esteettömyys</p> <p>Esteettömyys voi tarkoittaa liikkumista ja toimintaa haittaavien fyysisten esteiden poistamista sekä haitallisten aistiärsykkeiden poistamista ja ärsykkeiden määrän säätelyä. Esteetön ympäristö tukee liikkumista ja vähentää turvallisuusriskejä.</p>	<p>Toimintakyvyn ja liikkumisen ylläpitäminen ja tukeminen</p> <p>Liikkumisella on monia positiivisia vaikutuksia muistisairaisiin henkilöihin.</p> <p>Toimintakykyä ja liikkumista voidaan tukea:</p>

<p>Esteettömyyden lisäämiseksi asumisessa pyritään:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Poistamaan fyysisiä esteitä ja välttämään turhia tasoeroja -Vaikuttamaan ympäristön aistiärsykkeiden määrään 	<ul style="list-style-type: none"> -Luomalla ympäristöön mahdollisuuksia mielekkäälle toiminnalle ja tekemiselle -Kiinnostaviin paikkoihin johtavilla esteettömillä reiteillä, jotka sijoittuvat sisä- ja ulkotiloihin
<p>Olemassa olevien taitojen ja voimavarojen tukeminen</p> <p>Olemassa olevien taitojen ja voimavarojen tukeminen voi parantaa ikääntyneen itsetuntoa ja lisätä taitavuuden tunnetta. Taitoja voidaan tukea:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Normaaliudesta lähtevällä suunnittelulla -Erialaisten ihmisten toimintakykyä tukevalla asuin-ympäristöllä 	<p>Ihmisen mittakaava</p> <p>Ympäristön mittakaava voi vaikuttaa erityisesti muistisairaana ikääntyneen tunteisiin ja käyttäytymiseen. Ympäristö, jossa on ihmisen mittakaava, voi vaikuttaa positiivisesti tunteisiin. Ympäristön mittakaavaan vaikuttavat rakennusten kokonaiskoko ja määrä ihmisiä, jotka ikääntynyt kohtaa ympäristössä. Ihmisen mittakaavaa voidaan luoda ympäristöön:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Rikkomalla rakennuksen massaa pienempiin osiin -Sisätilojen koolla
<p>Mahdollisuus ulkoiluun</p> <p>Ikääntyneillä tulee olla mahdollisuus ulkoiluun. Eri-laiset ulkotilat voivat vaikuttaa positiivisesti mielialaan ja vähentää stressiä. Asuinympäristössä ulkotiloja voivat olla pihat, puutarhat, parvekkeet ja kattopuutarhat. Mahdollisuuksia ulkoiluun voidaan luoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Turvallisilla ulkotiloilla - Helpolla pääsyllä ulkotiloihin - Näköyhteyksillä ulkotiloihin 	<p>Yhteisöllisyys ja sosiaalinen vuorovaikutus</p> <p>Yhteisöllisyydellä on tärkeä merkitys. Asuinympäristöissä yhteisöllisyyttä tuetaan asukkaiden välille, asukkaiden ja heidän läheistensä välille sekä asukkaiden ja ympäröivän yhteisön välille. Yhteisöllisyyttä voidaan tukea ja sosiaalista vuorovaikutusta mahdollistaa:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Sosiaaliin tilanteisiin tarkoitetuilla tiloilla -Suunnittelemalla ympäröivän yhteisönkin käytävissä olevia tiloja -Mahdollistamalla nuoremmille ja vanhemmille suunnattua yhteistä toimintaa Varaamalla tiloja ja yöpymismahdollisuuksia ikääntyneiden asukkaiden läheisille -Viihtyisällä ympäristöllä

YHTEISTÄ POHDINTAA ASUMISEN SUHTEEN?
APUVÄLINEITÄ, ASUNNON MUUTOSTYÖTÄ,
ASUMISNEUVONTAA?

SENIORINEUVONTA ANKKURI

ohjaa Sinut tuen äärelle

- Arkisin klo 8–16 puh. 013 330 2890
seniorineuvonta.ankkuri@siunsote.fi
- Rauhankatu 1 a, 80100 Joensuu
(ajanvarauksella)

KOTINI IKÄÄNTYY KANSSANI

ENNAKOIMALLA HYVÄÄ JA
IKÄYSTÄVÄLLISTÄ ASUMISTA

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Siun
SOTE

POHJOIS-KARJALAN
HYVINVOINTIALUE

p. vaihde 013 3300
www.siunsote.fi

ILO ASUMISEEN SÄILYY, KUN KUNNOSSA ON....

Nyt on aika kiinnittää katse asumiseen! Ennakoimalla ikääntymisen mukanaan tuomia toimintakyvyn haasteita, asuminen voi usein jatkua ikäystävällisesti halutulla tavalla omassa kodissa.

Rastita listasta ne kohdat, jotka Sinun asumisessasi ovat kunnossa. Mikäli jokin kohta jää avoimeksi, voidaan yhdessä pohtia, kuinka asiassa edetään. Yhteystiedot seniori-neuvontaan löydät takakannesta.

(Lähteinä: P-K:n pelastuslaitos, Ympäristöhallinnon verkkopalvelu)

Liikkumisturvallisuus

- kynnykset
- portaat
- ulko-oven lukituksen toimivuus
- matot ja lattiamateriaalit, tarv. liukuesteet
- huonekalujen korkeus sopiva
- WC-istuin ja pesutilat, suihkutuoli
- tavarat kaapeissa sopivalla korkeudella
- väljyys ja vapaat kulkureitit
- turhat väliovet
- hyvä valaistus, yövalot, liiketunnistimet
- uloskäynti ja pihapiiri
- rollaattori, pyörätuoli tarvittaessa

Paloturvallisuus

- palovaroitin
- tulisijat
- alkusammutusvälineet
- tupakointi
- tavaraa hellan päällä
- turvaliesi, liesihälytin, liesi tyhjä tavaroista
- sähkökiuas, kaiteet
- (jatko)johdot ja pistorasiat
- sähkölaitteiden kunto
- ovien lukitukset, avaimet

Muut apuvälineet

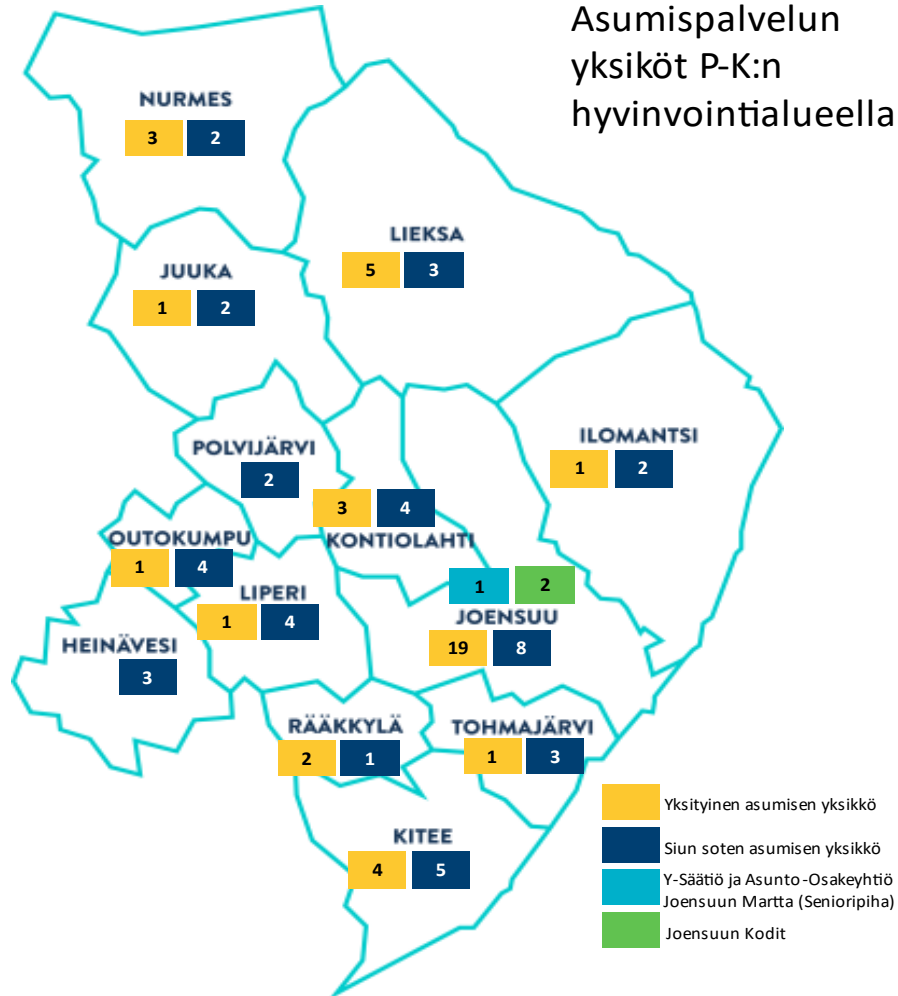
- avun hälyttäminen
- silmälasit, suurennuslasi
- kuulolaite
- turvalliset taloustikkaat
- taskulamppu
- ensiapuvälineet
- pitkä kenkäalusikka
- keittiötarvikkeet; erikoisavaajat, kuorijat, veitset ym.

Yhteystiedot saatavilla

- Lähiomainen _____
- Hätänumero 112
- Terveysasema päivystys _____
- Naapuri apu _____
- Kotivakuutus _____
- Korjaus- ja muutosneuvonta; Vanhustyön keskusliitto
(ma-pe klo 9–15) p. 09 350 860 13

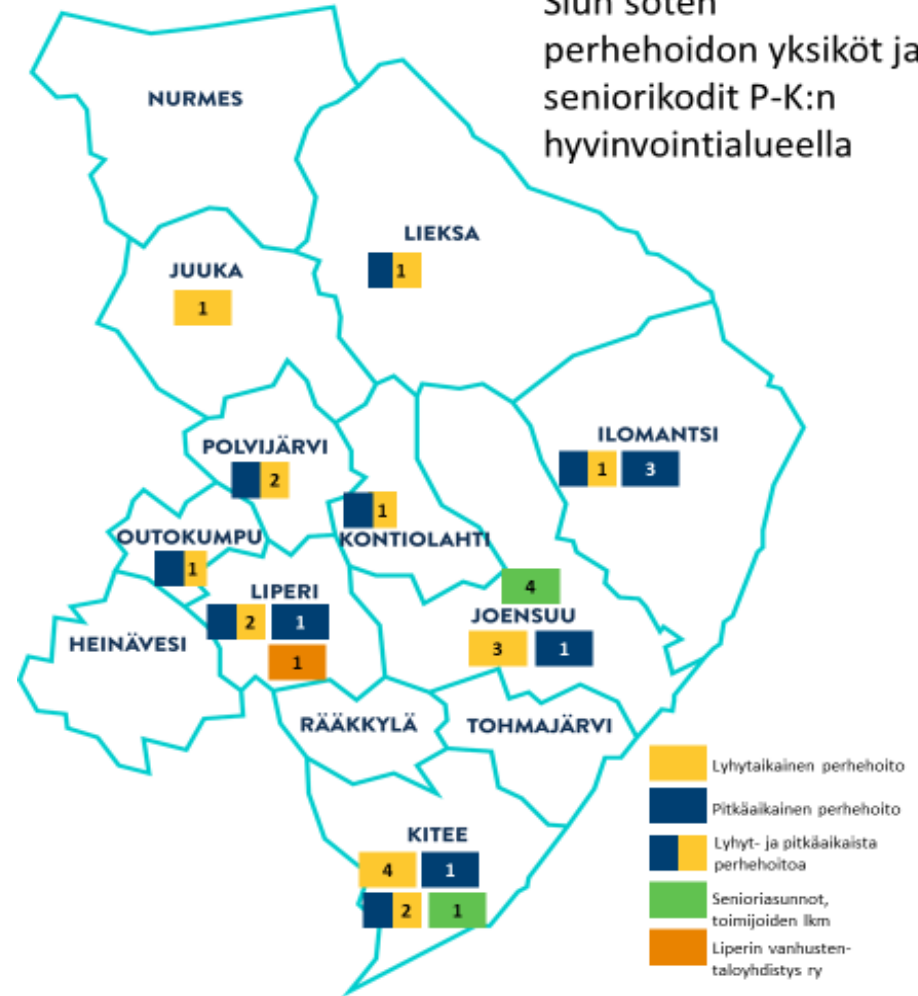
Ikääntyneiden asumispalveluyksiköt

Asumispalvelun
yksiköt P-K:n
hyvinvointialueella

Ikääntyneiden perhehoito ja seniorikodit

Siun soten
perhehoidon yksiköt ja
seniorikodit P-K:n
hyvinvointialueella

Siun soten ikääntyneiden palveluasumisen ja perhehoidon yksiköt hyvinvointialueella

Ympärivuorokautista hoivaa tarvitseville ikääntyville *Siun soten* asumispalveluyksiköitä on Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella yhteensä 35. Joensuussa yksiköitä on 8, Kontiolahdella ja Kiteellä kummassakin 5, Outokummussa 4, Lieksassa ja Heinävedellä kummassakin 3, Nurmes, Juuka, Polvijärvi, Ilomantsi ja Tohmajärvi – kussakin 2, Rääkkylässä 1.

Yksityisen palveluntuottajan yksiköitä on alueella 41. Joensuussa on 18 yksikköä, Lieksassa 5, Kiteellä 4, Nurmeksessa ja Kontiolahdella kummassakin 3, Juuassa ja Rääkkylässä kummassakin 2. Liperi, Ilomantsi, Outokumpu ja Tohmajärvi – kussakin yksi asumisen yksikkö. Yksityisen palveluntuottajan asumisyksiköt puuttuvat Polvijärveltä ja Heinävedeltä. Joensuussa Joensuun kodeilla on palveluasumisen yksikköä, Riihisärkkä ja Noljakkakoti. Y-Säätiö ja Asunto-Osakeyhtiö Joensuun Martta omistaa Joensuussa yhden asumisen yksikön, Senioripihan.

Perhehoidon yksiköissä järjestetään joko pitkä- tai lyhytaikaista, ikääntyneen omatoimisuutta edellyttävää perhehoitoa. Pohjois-Karjalassa *Siun soten* joko ammatillisen tai toimeksiantosuhteisen perhehoidon yksiköitä on 24: Kiteellä 7, Joensuussa ja Ilomantsissa kummassakin 4, Liperissä 3, Polvijärvellä 2, Lieksa, Juuka, Kontiolahti ja Outokumpu – kussakin 1. Nurmeksessa, Tohmajärveltä, Rääkkylästä ja Heinävedeltä perhehoidon yksiköt puuttuvat. Toimeksiantoisia perhehoitoasumisen yksiköitä on 22, ja ammatillisia puolestaan kaksi. Toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon pääsemisen edellytyksenä on Siun soten viranhaltijan tekemä palvelutarvearviointi ja päätös. Ammatilliseen perhehoitoon voi hakeutua itsemaksavana. Lyhytaikaisen perhehoidon yksiköitä on alueella 9, pitkäaikaisen yksiköitä 6. Sekä pitkä- että lyhytaikaista perhehoitoa tarjoavia yksiköitä on 9.

Itsenäisen asumisen *seniorivuokra-asuntoja* on Joensuussa neljällä eri toimijalla, joita ovat Joensuun kodit, Senioripihan Maija-talo, Suomen Seniorikodit Ry sekä Joensuun hoiva- ja palvelukotiyhdistys (Joen Koti). Liperin vanhustentaloyhdistys on lisäksi yksi ikääntyneiden asumisen toimija Liperissä.

Palveluasumisen ja perhehoidon yksiköt kunnittain

KUNTA	Siun soten yksiköt	Yksityiset yksiköt	Muu	Perhehoidon yksiköt	Seniori-asunnot, toimijoita
Nurmes	2	3		-	
Lieksa	3	5		1	
Juuka	2	2		1	
Polvijärvi	2			2	
Kontiolahti	5	3		1	
Liperi	4	1		3	1*
Joensuu	8	18	2** 1***	4	4
Ilomantsi	2	1		4	
Outokumpu	4	1		1	
Tohmajärvi	2	1		-	
Rääkkylä	1	2		-	
Heinävesi	3			-	
Kitee	5	4		7	
yhteensä	35	41	4	24	4

* Liperin vanhustentaloyhdistys

** Jns kodit

*** Y-Säätiö ja Asunto-Osakeyhtiö Joensuun Martta (Senioripiha)

Ennakoinnilla rakennetaan ikäystävällistä maakuntaa

 Mielimusiikkia, pullan tuoksua, pientä puheensorinaa, pehmeä nojatuoli, koiran rapsutusta.... mitä Sinun asumisesi tulevaisuudessa sisältää?

Kukin meistä on oman elämänsä ja asumisensa paras asian tuntija. Kodikkuus, viihtyisyys, tuttuus ja turvallisuus ovat asumisen peruslähtökohtia. Ikääntyessä terveydelliset vaivat saattavat hidastaa tahtia ja heikentää toimintakykyä. Jotta omassa kodissa asuminen voisi jatkua vaivattomasti, on asumisen ennakointi tärkeää kysymällä: Pystynkö asumaan viiden tai kymmenen vuoden kuluttua nykyisessä kodissani? Mitä voin tehdä kotona asumisen turvaamiseksi?

Tiesitkö, että digitukea on maakunnassamme saatavilla paljon, esimerkiksi maakuntaliiton verkkosivujen kautta? Vanheneminen.fi -verkkosivustolta löydät oppaan asumisen ennakointiin. Siellä voit tehdä Suomen asumisen avun oman asumisen pikatestin tai asumisesi ennakointisuunnitelman. Vanhustyön keskusliitolta löydät alueen korjausneuvonnan yhteys-

tiedot. Ota selvää asunnon muutostyöpalveluista ja muutostöiden korjausavustuksista. Apuvälineitä, kuten turvarannekkeita ja kelloja, on olemassa. Pyydä apua, se on merkki rohkeudesta, ei heikkoudesta.

Ennakoiva reagointi on tarpeen, kun vastataan lisääntyviin asumisen ja palveluiden tarpeisiin. Hyvinvointialueen, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien palvelut ikääntyville, tekninen-, kaupunki- ja liikennesuunnittelu sekä maankäyttö ja kaavoitus mahdollistavat hyvää asumista silloin, kun yhteistyö toimii. Myös kiinteistö-, rakennus- ja asuntotoimen yhteis-

”

Pyydä apua, se on merkki rohkeudesta, ei heikkoudesta.

työ pyrkii inhimilliseen ja taloudelliseen, kaikkia osapuolia hyödyttävään toimintaan ikäystävällisyyden toteutumiseksi. Kehittämistä on esimerkiksi esteelliser asuntokannan korjaaminen Uusien asumisratkaisujen tuottaminen edellyttää kuntien eri toimialojen tiiviin yhteistyön lisäksi ikääntyvien osallistamista suunnitteluun.

Tämä kirjoitus on yksi tapa rohkaista Sinua osallisuuteen – hyvän ikäystävällisen asumisesi tueksi tulevaisuudessa. Paitsi että arvostamme itsemääräämisoikeuttasi arvostamme myös kykyäsi kantaa vastuuta omasta asumisestasi. Sinä tunnet itsesi parhaiten ja tiedät mikä edistää hyvinvointiasi asumisratkaisuisi. Apua ja tukea on saatavilla, kun sitä jaksaa etsiä ja pyytää. Rakennetaan yhdessä maailman ikäystävällisimmän asumisen maakunta – Pohjois-Karjalalla on sille hyvät edellytykset!

Virve Mikkonen
eduskuntavaaliehdokas (sd.)
Mari Mynttinen
opettaja, väitöskirjatutkija